

ВІСТІ КОМБАТАНТА

2

ТОРОНТО — НЬЮ-ЙОРК 1975

ВІСТІ КОМБАТАНТА **УКРАЇНСЬКИЙ ВІЙСЬКОВИЙ ЖУРНАЛ**

РЕДАКТОРИ: І. Кедрин-Рудницький і д-р М. Малецький

ВИДАВЦІ: Головна Управа Об'єднання б. Вояків Українців
в Америці, Головна Управа Братства кол. вояків
1 УД УНА

СПІВУЧАСНІ: Братство Українських Січових Стрільців,
Об'єднання кол. вояків УПА, Броди-Лев, Інк.,
Українська Стрілецька Громада в Канаді.

VETERANS' NEWS, bimonthly, published jointly by:

**United Ukrainian War Veterans in America, Brotherhood of Former Soldiers
of 1 Ukrainian Division UNA** in association with:

**Brotherhood of Ukrainian Sichovi Striltsi, Former Members of the Ukrainian
Insurgent Army, Inc., Brody-Lew, Inc., Ukrainian War Veterans'
Association in Canada.**

Address: P.O. Box 279, Stn "D", Toronto 9, Ont., Canada

Editorial office in USA:

**Mr. I. Kedryn-Rudnytsky, 100-E Montgomery St.,
Jersey City, N. J. 03702 U. S. A.**

Статті, підписані прізвищем чи ініціалами автора не завжди
відповідають поглядам Редакції.

Редакція застерігає собі право скорочувати статті і справляти мову.

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ

Англія	1:10.0	0:5:0	ЗСА	6.00 дол.	1.50
Австрія	100 австр. шіл.	20	Канада	6.00 дол.	1.50
Аргентина	670 пез.	120	Німеччина	20 п. м.	3.50

АДРЕСИ ПРЕДСТАВНИКІВ:

Аргентина:

**Fraternidad de Los Ex-Comb
de la 1a DU ENU, c. Maza 144,
Buenos Aires, Argentina.**

Австрія:

**Dr. S. Naklowycz
Dresdner Str. 124/III/19
1200 Wien XX., Austria.**

З М І С Т

	Стор.
Василь Симоненко: Де зараз ви...	2
Коментар	
Мирослав Малецький: Сумерк політичних партій	3
Сучасність	
Іван Кедрин: Культ зброї	7
Ярослав Курдидик: Симптоми "середніх і малих" воєн у світі	10
Олександр Луцький: Заклик Головної Управи Братства кол. Вояків І УД УНА	15
Минуле	
Володимир Трембіцький: Санітарно-медична справа	16
Василь Федорович: Берестейський мир у міжнародному праві	26
Люди і опії	
Богдан Підгайний: Спогад про юні літа Романа Шухевича	31
Тоня Горохович: Зенон Зелений — опікун українського юнацтва	39
*** : Ні, не всі інваліди помирали	41
О. Л-ий: Дивізійники привітали Генерала	42
*** : Конкурс редакції "Вісті Комбатанта"	43
На лужбі народу	
Василь Верига: Степан Паладійчук	48
Лавро Кемпе: Відходять могики	48
*** : Д-р Роман Дашкевич	51
З конференційної залі	
Остап Соколюський: Росіяни в Україні і проблеми української ідентичности в СССР	53
Марія Барагура: Три концепції української дивізії	59
По книгарських полицях	
Юрій Тис-Крохмалок: Варшавське видання про УПА і І-ої УД УНА	68
*** : Нова книжка українського військовика	72
З життя комбатантських організацій	
Роман Припхан: Святкування 60-річчя УСС і 30-річчя Бродів у Чикаго	73
О. Л-ий: Нова управа дивізійників у Філадельфії	75
*** : Засідання Головної Управи ОБВУА	76
М. П.: Дивізійний вечір в Торонті	77
Ті, що відійшли	
Павло Дубрівний, Петро Сагайдачний, Василь Велей	78

Василь Симоненко

*Де зараз ви, кати мого народу?
Де велиз ваша, сила ваша де?
На ясні зорі і на тихі води
Вже горна ваша злоба не впаде.*

*Народ росте, і множитьсь, і діє
Без ваших нагаїв і палаша.
Під сонцем візности дrevніє й молодіє
Його жорстока й лагідна душа.*

*Народ мій є! Народ мій завжди буде!
Ніхто не перекреслить мій народ!
Поцезнуть всі перевертні й приبلуди
І орди завоювників-заброд!*

*Ви, байстрюки катів осатанілих,
Не забувайте, виродки, ніде:
Народ мій є! В його волягих жилах
Козацька кров пульсує і гуде!*

КОМЕНТАР

Мирослав Малецький

СУМЕРК ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ

Умовини, серед яких живуть наші поселенці у вільному світі, не сприятливі для їх національного збереження, а тим більше їх самобутності. Асиміляційний процес, тобто поступенне й послідовне вростання в культури оточення з часом буде посилюватися, а тим самим зменшувати наш потенціал. Без свіжого допливу емігрантів з рідних земель наше зникіння як групи буде меншати.

Вправді, коли кинемо оком по українській діаспорі, спостережемо багато відрадних явищ, які, якщо не протидіють, то принаймні спинюють процес затрати нашої ідентичності. Розбудова церковних та громадських осередків (включаючи тут шкільництво), ідентифікація з ідеями і процесами дисидентського руху в Україні є тою зв'яззю, що дозволяє нам, без огляду на місце поселення, зутися з ланами великого українського народу.

Очевидно, ці скромні досягнення нас не вдовольняють, вдовольняти не повинні, а вже ніяк не можуть стати успокоюючим середником короткозорого самовдоволення, а ще гірше самообману. Перед нами велике завдання — своєю організованістю і змілим господаренням нашими скромними людськими й матеріальними ресурсами пригинитися до успішного завершення боротьби українського народу на рідних землях.

Розглядаючи це питання, тобто питання нашої організованості та доцільної господарки, приходимо до непотішаних висновків. Багато витраченої енергії на рівнобіжні акції, на боротьбу з проблемами, які в Україні вже давно перестали існувати, а в країнах поселення стримуються штучно політичними амбіціонерами, непропорційність вкладу праці та гроша на дії, які або неефективні або мають тимчасове значення. Приходить питання: Чому воно так? Хто в цьому винен? Рішучо відкидаємо теорію про меншевартість людей українського роду, бо наглядні факти доказують, що деякі з них здобу-

ли вплив і знагіння серед гужих, і то деколи у світовому масштабі. Тож не в здібностях проблема. Нам виглядає, що вона в повільному й непослідовному думанні, в браку політичної уяви й з тим пов'язаної виробленої політичної культури. І тут мусимо торкнутися питання наших політичних партій поза межами України і їх ролі в громадському житті.

Що це політична партія? Партія — це група людей спільних інтересів або одностайців. Вона старається поширити свою ідеологію і програму між своїми співгромадянами, а, здобувши їх підтримку, при першій нагоді прийти до влади й реалізувати свою голошену програму. Отже, партія — це в першу міру середник до досягнення і втримання влади.

Редактор нашого журналу, Іван Кедрин, згадує в з. 1/75 «ВК» про десяток наших еміграційних партій і стверджує, що принаймні половина з них — це фікція. Це досить доброзичливе твердження, бо атомізація тих партій дійшла до абсурду, а їх практичне знагіння звелось до маловартісної вивіски — «леттергед». Брак можливості виявити свою думку широким масам нашого поселення дорогою голосування дає можливість деяким партіям капіталізувати — і то невміло — патріотичне наставлення загалу.

Усі наші еміграційні політичні партії, а радше їх рештки, сягають своїм корінням в Україну; всі вони привезені на еміграцію і тут вже близько 30 років, при штучному відживлюванні, доживають свого віку. Вони перестануть існувати з відходом тих, що їх тут привезли. Це нормальний процес на еміграції, а наша еміграція не перша.

Політична партія мусить мати твердий ґрунт рідної землі, щоб могла існувати. З браку цього ґрунту затерлася оригінальна різниця між партіями. Усі вони ставлять за остаточну мету визволення України. Проблеми державного устрою, суспільного й політичного ладів майже не дискутуються, а якщо так — то несміло й без наголосу. Теоретично всі вони визнають демократичну плятформу, але тільки до границі вигоди щодо власних інтересів. Бо як інакше пояснити постійний їх поділ. Політичне поле їх діяльності в гужих умовах обмежене. Можливості дійти до влади з еміграції ніякі. Тому може їх така наполегливість у стремлінні контролювання нашого громадського життя. Однаже, при ближчій аналізі видно, що їх встравання у громадські справи стало гальмуючим гинником. Осяги, якими наше суспільство поза межами батьківщини мо-

же похвалитися, були можливі без активної підтримки політичних партій (напр., Енциклопедія Українознавства, Гарвард, СКВУ тощо). Що більше, вони навіть у деяких випадках протидіяли.

Ще й тепер ми залюбки називаємо себе «політичною еміграцією». Але чи ми вдійсності такою є? Мусимо освідомити собі факт, що покоління, яке пам'ятає рідні землі й тому могло себе так називати, проріджене природними процесами. Його діти — це громадяни держав поселення з більшим або меншим сантимаентом і зрозумінням до проблем України. Як запримігуємо на протязі кількох років, активніші з них боліють українством і готові за нього постояти, і не тільки декларативно. Їм тяжко, однак, вміститися в заскорузлі форми громадського життя, які були створені й далі плекаються нашими політичними партіями. Їм годі зрозуміти потребу існування стільки багатьох партій, часто навіть з такою самою ідеологією, подібно, як нашому поколінню незрозумілий партійний комплекс з часів 1-ої світової війни. Прикро стає, коли в громадських установах партійний принцип представників (як правило, не першої екіпи) не допускає до позитивної дії, гальмує намагання охочих до дії тільки тому, що в них нема партійного квитка. Виглядає, що в них добро загальної справи стоїть на другому місці, а на першому — контролю партії в даній установі.

Життя міняється, і не диво, що молоде покоління шукає способу й методів самовиявлення в нових організаційних формах. За малими винятками, політичні партії не змогли захопити молодших і втягнути їх у свої лави. На підставі обсервації та різних розмов, виглядає, що СКВУ і громадські крайові організації є чи не єдиною альтернативою для ефективного організування українства зараз, та при подібних умовинах в майбутньому, очевидно, не на тепер зобов'язуючій базі, включно з домовленням. Цей принцип став глузом над демократією й дуже нагадує горезвісне «ліберум вето» з історії передрозборової Польщі. Виборність проводу еміграції з-поміж активних, здібних і охочих людей, без огляду на їх конфесійність чи партійну приналежність — це конезність, яка, в нашому розумінні, зможе запевнити осягнення собі поставлених завдань.

Проте, ми не хотіли б, щоб наші думки розуміли неправильно чи викривлено. Автор цих рядків був гленом політичного середовища від своєї ранньої молодости. Він не нама-

гається знецінювати ролі наших політичних партій в суспільних процесах. У нас, колишніх вояків, тільки одне бажання — добро українства. Але навіть при найкращій волі ми не багимо позитивної ролі тих же партій в громадському житті, зокрема під сугасну пору.

Ми також не пропагуємо самоліквідації партій. Ми тільки хотіли б бажити в діяльності політичних партій те, що належить до їх завдання, тобто глибоке обґрунтування своєї ідеології (відновлення української державности зрозуміле їй не потребує обґрунтування) та суспільно-політичного ладу, який з тої ідеології виводиться; студіювати живі процеси в Україні — вахляр поглядів там широкий, від Дзюби до Мороза — доповнювати тим, зим вони не можуть, знайти есентуальну альтернативу та плекати їй затіснювати зв'язки з гужими групами, які мають подібні політичні погляди ги ідеології.

На еміграції не бракувало нам середовищ, які своїм сміливим підходом до проблем дали для еміграції певну політичну концепцію, зокрема щодо нашого відношення до України, їй тому ми, мабуть, сьогодні, вклюдно з молодими, ближжі до України їй краще розуміємо її проблеми.

Політичні партії відіграли у свій час визначну ролю їй їх дії, хіба не залишилися без впливу на сьогоднішній фермент в Україні. Деякі з них вписалися золотими буквами в сторінки нашої історії. Але тут на еміграції вони не спромоглися передати своїх переконань молодшому поколінню в організованій формі, а еґоїстичний підхід деяких з них до громадських справ спризинив їх сумерк.

**КРАЙОВА УПРАВА БРАТСТВА КОЛ. ВОЯКІВ
1-шої ДИВІЗІЇ УНА В КАНАДІ**

б а ж а є

Головній Управі, Крайовим Управам, Станіцям
та Представникам і всему зленству Братства, їхнім
родинам та братнім комбатантським організаціям
всього найкращого

ХРИСТОС ВОСКРЕС!

КУЛЬТ ЗБРОЇ

У Нью Йорку сталася, може, й маленька, проте цікава й характеристична подія: пані з одного Відділу Союзу Українок зацікавилися книжкою майора Вольфа Дітріха Гайке “Українська Дивізія Галичина” (у німецькому оригіналі вона звалася “Вони хотіли волі”) і дві з-посеред них дали своїм подругам доповідь про ту книжку. Це був такий удатний вечір в тому Відділі Союзу Українок, що повторено його на ширшому форумі Літературно-мистецького Клубу в Нью Йорку. До речі: одна з тих пань — тут уже народжена жінка, яка зберегла любов до України та глибоке зацікавлення її долею завдяки своїм батькам та зовові крові. Коли на тому вечорів ЛМКлубі жартували, що жінки завжди, від непам’ятних років, мали особливий сантимент до військової уніформи, то голова того Відділу США відповіла поважно: “Ми зацікавилися історією Української Дивізії, бо Дивізія — це були ми, це були наші чоловіки, батьки, брати, наречені, сини, — це були ми...” Гарна відповідь, зворушлива і глибока своїм змістом.

Дві доповіді про книжку “Українська Дивізія Галичина” були такі гарні, ядерні змістом і принагідні формою, що приявний між слухачами представник “Вістей Комбатанта” негайно “зареквірував” рукописи для надрукування їх у нашому журналі, — що й робимо у цьому й наступному числі. Але не йдеться про зміст доповідей. Не йдеться теж про дискусію, в якій приявні члени Братства кол. вояків І УД УНА, між ними й голова Головної Управи, правильно звертали увагу на паралелі між Дивізією та легіоном Українських Січових Стрільців: 1) обидві ті формації склалися з добровольців, 2) в обох тих формаціях добровольцям присвічувала та сама ідея державної волі України і 3) в обох тих формаціях українські вояки носили чужинецькі уніформи, які не мали нічого спільного з серцями, які билися під уніформами... У дискусії слушно теж звернув дехто увагу, що коли Українські Січові Стрільці створили прегарну стрілецьку пісню і коли з їхніх

рядів вийшли видатні мистці-малярі, баталісти, а не було такого явища у дивізійників, то Усусусам легше було здобуватися на таке, бо вони перебували на рідній землі, серед української атмосфери, а Дивізія бачила лише стільки рідної землі, що під Бродами...

Але, як сказано, річ не у доповідях та в дискусії, а у самому факті, що ось молоді пані, з-посеред велетенської української та чужомовної літератури, зацікавилися саме книжкою німецького старшини про українську військову формацію. Це один із тих феноменів, які родяться “з нічого” та які проте мають глибоке джерело — у свідомому чи підсвідомому культі української збройної традиції, у культі української зброї. Не можна навіть уявити такого явища в Західній Україні перед Першою світовою війною, коли-то служба у війську була страшене непопулярною, коли ані батькам не приходило на думку намовляти своїх синів йти до Кадетської школи у Львові та опісля до Терезіанершґуле у Відні (ті абсолювентом став пізніший сотник у Дивізії, д-р Любомир Макарушка). Тому, коли 1 листопада 1918 р. українці перевели військовий переворот та проголосили Західню Українську Народню Республіку — вони не мали в новоствореній Українській Галицькій Армії своїх фахових старшин і були раді німцям із австрійської армії, які погоджувалися вступити до УГА. Армія УНР була у тому кращому положенні, що негайно зголосилися до неї українці з високою військовою освітою, які служили були в російській армії, такі, як Володимир Сальський, Всеволод Петрів, Микола Юнаків, Марко Безручко, Юрій Отмарштейн, Микола Капустянський й інші, — але їх теж було замало, коли б тодішнє українське покоління мало більше розуміння konieczности боронити збройно свою молоду державу, то армія була б розрослася до розмірів, потрібних для закріплення української державности.

Програ українських визвольних змагань в наслідок власне того нерозуміння ваги рідної збройної сили, окупація чужими державами українських земель та врешті перебування України вже поверх пів сторіччя у соборній большевицькій неволі, змінило психіку українців. Жорстокий режим в Україні, де за відвагу говорити про волю засилають українських інтелектуалів до божевілень, навчила чітко відрізнявати волю від неволі. І тільки на такому психічному та політич-

ному ґрунті міг зродитися феномен, що молоді українські люди цікавляться новітніми українськими військовими формаціями та книжками, які подають їхню історію. Українська військово-історична література не дуже численна й багата, не дуже багата теж військова мемуаристика, яка подає невідомі подробиці з історії війська та вартісна своєю літературною формою. Все ж, така література й мемуаристика існує і щораз збагачується новими творами. Ось заповіджено видання “Щоденника УГА”, заповіджено нові книжки про Дивізію (збірник під редакцією Олега Лисяка) та про УПА. Такі книжки можуть появлятися тільки поза Україною, бо там проскрибоване все, що не підходить під “марксистську” ідеологію. І це одна з найперших місій вільного, розсіяного по світу, українства: видавати тут такі вартісні твори, що їх не можливо видавати в Україні. І наш журнал — одинокий військово-історичний періодик, який появляється в усьому світі, бо в Україні взагалі на військові теми не вільно писати по-українськи, а те, що появляється російською мовою — прославляє тільки дії, які створили й закріпили російсько-большевицьку імперію.

ХРИСТОС ВОСКРЕС!

ВЕСЕЛИХ СВЯТ ВОСКРЕСЕННЯ ХРИСТОВОГО

*Крайовим Управам, Управам Станиць Братства,
Управі Братства «Броди-Лев», зленам Братства,
усім колишнім дивізійникам, мед-сестрам та юнакам,
зленам дивізійних родин, братнім комбатантським
організаціям, українським військовикам
та українській спільноті*

б а ж а с

**ГОЛОВНА УПРАВА БРАТСТВА КОЛ. ВОЯКІВ
1-ї УД УНА**

Ярослав Курдидик

СИМПТОМИ “СЕРЕДНІХ І МАЛИХ” ВОЄН У СВІТІ

Уневажнення торговельного договору між ЗСА і СССР слід розглядати за симптом, що своїм коренем сягає далеко глибше, як у саму тільки площину економічного вияву і його розбіжностей, чи непогоджень. Деякі знатоки, або, як їх називають, “кремльо-логи” припускають, що у Кремлі йде тихий, але дуже загострений спір за те, чи в теперішній советській політиці слід відвести пріоритет повній і беззастережній підтримці арабів і таким чином закріпитися стратегічно на їх обширах, чи навпаки, — покращати найшвидше відносини з Америкою через, загальновідомий, детант.

Розв’язання напруження на Близькому Сході переповідається сьогодні на всі можливі лади, але всі ці підходи і розв’язання можна б звести до одного спільного висновку, Близький Схід своєю каратно-політичною важливістю може статися такою самою “казус беллі”, як були колись Балкани в Європі перед 1914 роком. Або точніше з’ясувавши, що Близький Схід це обшир, на якому льокальні спори мають таку велику “поштовхово-політичну силу”, що вона може привести до прямої конфронтації дві нуклеарні світові потуги, ЗСА і СССР, хоч як вони того унікають. І ледве, чи сьогодні знайдеться будь-хто, що найшов би якусь іншу розв’язку для Близького Сходу, на якому зосереджується і перехрещується те, що стратеги називають, “заляжні для великої своїм масштабом війни”...

Але, крім головного “вибухового близько-східнього вулкану”, є ще ціла низка інших небезпечних місць на всіх континентах, починаючи від Європи, Азії, Африки, а кінчаючи на Південній Америці, де ведуться так звані — “середні і малі війни”, які можуть прибрати непередбачених форм розвитку. Про деякі з них знаємо дещо більше, бо вони ведуться одверто, але є теж і чимало таких, що ведуться приховано, хоч безперерійно. Деякі проходять у крутіжних піскових завіях, гірських малодоступних урвищах, або у бездоріжних тропічних пра-

лісах. Частину із тих, “найменших своїм виявом”, можна зарахувати до постійних бойових сутичок і про них знають здебільшого тільки ті “воюючі сторони”, що намагаються їх постійно продовжувати, або ті країни, що продукують самі, або перепродують чужу зброю по високих цінах т. зв. “цінах з чорного арсеналу”.

І так від кількох уже років ведеться у гарячих пісках Оману дуже завзята війна між 14-тисячною армією Оману, що в ній є коло 200 наємних колишніх англійських старшин і 400 “цивільних” інструкторів та “дорадників”, яким багатий у нафтові зложища Оман платить високі платні за ці послуги. Війна ведеться між регулярною армією Оману і коло 3-4 тис. комуністичними партизанами із “Популярного фронту за звільнення Оману”.

Щоб не дати змоги закріпитися на майбутнє “Популярному Фронтові” над Перським Заливом, де Іран вважає себе за “важливого сторожа”, бо крізь цю притоку переходить кожноденно 20 міл. бочок нафти. Шах Ірану відвів на допомогу і “приборкання” червоних партизанів Оманові одну зі своїх елітарних гірських бригад, силою 1,650 вояків. Але, не зважаючи на таку чисельну і технічну перевагу, досі не вдалося ніяк викорінити постійні напади, що їх переводять комуністичні підпільники, головним чином із гірських теренів, які межують з Єменом. В сусідньому Ємені вони переходять військовий вишкіл, а зброю, включно з ракетами такого самого типу, як його вживають “в'єтконги” у В'єтнамі, доставляє подостатком Советський Союз.

Крім допомоги Оманові, Іран має теж постійні прикордонні сутички з Іраком і, як виходить, то причиною всіх цих “прикордонних неполадків” являється факт, що Іран підтримує постійно курдів, які вже від років ведуть одні із найзавзятіших партизанських боїв з регулярною армією Іраку. Очолені своїм легендарним провідником Мустафою Барзані, вони домагаються не лишень своєї самостійности, але і контролю над теренами, що, за їхніми твердженнями, є курдійськими, а безцінними тому, що на них є зложища нафти. Війна з курдами ведеться, за ствердженнями очевидців, майже рівними силами, бо з іракського боку заангажовано модерну зброю, включно із постійною летунською бойовою допомогою, а з другого боку курди вивінувані не лишень авто-

матичною легкою зброєю, але і базуками та легкими переносними протилетунськими ракетовикиднями, перебудували свої гірські терени у недоступні та нескоримі твердині.

В Африці, де в Абіссинії мілітарна хунта здетронізувала імператора, Гайле Селясія і виарештувала та винищила майже всю колишню февдальну верхівку, перекинула в останньому часі нові військові з'єднання, щоб остаточно розгромити і зліквідувати "Еретрійський Визвольний Фронт". Від 13 років, Ерітрею, яка була у федеральній злуці з Абіссинією, але зі своєю окремою автономією, тепер позбавлено її всіх дотогочасних прав і знижено до ролі однієї із звичайних провінцій Абіссинії. Найбільше бойової активності проявляють ерітрейці на північ від столиці Асмари і поблизу Ассаду, головного порту Абіссинії над Червоним морем.

У Західній Африці між новопосталими державами Малі та Горішною Вольтою ведуться вже від двох років постійні "під'їзди і напади" з обопільним обвинуваченням, що, мовляв, "політичні втікачі", яких там колись позбавили влади, тепер намагаються перемінити "вже усталізовану владу". Між Угандою і Танзанією було вже стільки більших і менших прикордонних сутичок і різного роду "пацифікаційних наїздів", що їх преса перестала навіть реєструвати. Про недавні т. зв. "домашні внутрішні війни" у Рванді та Борунді, в яких загинуло майже 100 тисяч людей у племінних масакрах, що з хвилиною ліквідації колоніального володіння знову почали відроджуватися і діяти, можна вичитати такі неймовірні жорстокості, у які важко повірити.

Після 25 років т. зв. "національні партизани", що воювали дуже завзято у Мозамбіку та Анголі проти португальського колоніального поневолення, вийшли тепер із пралісів. Саме тепер починаються оформлювати у цих країнах самостійні і незалежні уряди, але вже із самих початків почали відживати та проявлятися повні заздрости і недовіря племінні намагання "заволодіти меншими і слабшими", а в парі з тим висунулася настороженість, а навіть непримиримість і непоступливість. Знавці тамошніх відносин побоюються, щоб у згаданих вище країнах не повторилося те саме, що було у колишньому Бельгійському Конго, або Нігерії, де безпощадно винищувано мешканців Біяфрі, більшими і сильнішими племенами, менших і слабших, із простої зависти, що вони являлися більш освіченими і цивілізованими.

В Родезії заіснувало щоправда перемир'я між 5 міл. чорних і 240 тисячами білих, але на як довго вдержиться це намагання створити "мішаний уряд" — важко передбачити. В Республіці Південної Африки, яка відома зі свого т. зв. "апартайд" (цілковите розмежування між білим і чорним населенням) наразі на ніяку більшу переміну не заноситься, хоч відносини там може найбільш ускладнені із усіх дотеперішніх білих володінь в Африці. Ввесь натиск чорних, що його здержували теперішні три передпільні країни — Анголя, Мозамбік і Родезія — перенісся тепер на неї. Південна Африка велика і дуже багата держава із населенням 21 міл., але в тому ледве 4 міл. білого населення. Не зважаючи на свою зразково зорганізовану модерну армію (традиції колишніх бурів), південні африканці ледве чи зможуть довше вдержатися, коли на них вже тепер повели перші наїзди колишні борці за свободу Анголії. А із західної частини Південної Африки, як теж із території Ботсавани розпочали чорні вести не лишень пропаганду за повне визволення з-під білого володіння, але також почалися такі самі партизанські дії, що і привели були колись до капітуляції Португалії.

Війни, які тривають у В'єтнамі майже 30 років, а в Камбоджі, хоч і набагато коротше, але теж веденої із азійською безоглядністю і непоступливістю, — підтримуваних на добавок з одного боку ЗСА, а з другого ССРСР, не хочемо сюди включати, а в майбутньому відведемо цьому обширові окрему увагу, як плацдармові, що входить своїми розмірами вже у вирішальну фазу.

У Південній Америці, як для прикладу в Болівії, Аргентині, Уругваї і Перу, активність підпілля не маліє, а навпаки починає посилюватися.

Найспокійніше, у порівнанні до всіх континентів, — ще відносно в Європі, де за виїмком "цивільної війни" в Ірландії, в Ульстері, яка вже перейшла в шостий рік і де згинуло досі коло 1,200 людей, а тисячі були поранені, та в Іспанії, в якій баски не припинюють партизанських дій, проти "колоніального еспанського поневолення". У загальному розцінюючи, на закінчення "середніх і малих воєн", або на їхню якусь тривалішу злагоду, в яких головну роль мали би відіграти Об'єднані Нації, не має виглядів тому, що ОН зі своїми "міжнародними арміями", сформованими із різних військових

з'єднань, на практиці виявилися безсилими у цій теперішній світовій хаотизації, що її за всяку ціну намагаються вдержати московські світовладці.

Із мілітарної і політичної точки зору, нам українцям слід розглядати всю цю теперішню неугавну світову напруженість так, що для нас ані малі, ані середні війни не можуть принести будь-якої зміни. Одинокі тільки велика війна, що у свою глобальність може втягнути ССРСР, зможе допомогти нам у нашому змаганні вибороти собі волю і повну державну незалежність.

УКРАЇНЬСКА ФІРМА

ВКЛАДАЄ І ФІНАНСУЄ НОВІ ПЕЧІ (форнеси).

ВИПОЗИЧАЄ ЗБІРНИКИ НА ГАРЯЧУ ВОДУ.

ВКЛАДАЄ ПРИЛАДИ ДЛЯ ЗВОГЧУВАННЯ

ПОВІТРЯ (гюмідієйр).

ВСЯ РОБОТА ГАРАНТОВАНА!

DNIPRO
FUEL OIL LIMITED

Toronto — 83 Six Point Rd.

Tel.: 236-1755

M8Z 2X2

Hamilton — 905 Barton Street East — Tel.: 549-9634

Чистимо БЕЗПЛАТНО печі (форнеси).

Даємо БЕЗПЛАТНО цілорічну 24-годинну обслугову
печей нашим відборцям опалової оливи.

**ЧИ ВИ ПРИЄДНАЛИ ХОЧ ОДНОГО ПЕРЕДПЛАТНИКА
ДЛЯ "ВІСТЕЙ КОМБАТАНТА"?**

ГОЛОВНА УПРАВА ДИВІЗІЙНИКІВ В СПРАВІ УЧАСТИ У СВЯТКУВАННЯХ СВЯТОГО РОКУ І РОКУ Т. ЧУПРИНКИ

Головна Управа Братства кол. Вояків 1-ої Української Дивізії Національної Армії на своєму засіданні в Нью Йорку в середу, 19-го лютого 1975 р. пір проводом її голови д-ра Романа Дrajньовського винесла ухвалу звернутися із закликом до всього членства взяти масову участь у прощі до Риму з нагоди українських святкувань Святого Року, а також включитися у гідні відзначення цьогорічних роковин 25-річчя смерті на голі бою Головного Командира Української Повстанської Армії сл. пам. Тараса Чупринки-Шухевича.

Головна Управа Братства Дивізійників, — беручи до уваги, що українські святкування Святого Року згідно з рішенням Синоду Української Католицької Ієрархії будуть відбуватися в Римі урочисто і соборно під покровом Голови і Первозієрарха Помісної Української Католицької Церкви Його Блаженства Патріярха Йосифа І. в часі від 10-го до 20-го липня ц. р., та з уваги на те, що поодинокі парохії, товариства й організації організують в тому часі прощі до Риму, заохочує і закликає колишніх вояків Української Дивізії у цілому вільному світі та всіх українських комбатантів використати ці можливості і взяти численну участь у тих прощах до Риму та українських соборних святкуваннях Святого Року у ветеранських одностроях із шалками, щоби щирими вояцькими молитвами подякувати Всевишньому Господеві та Українській Католицькій Ієрархії за Архиєрейські Благословення Української Дивізії до бою за рідний Край на початку її творення, за духову опіку українських душпастирів під час боевої дії Дивізії в часі Другої Світової війни та за годані Українською Католицькою Ієрархією поміч і порятунок воякам Української Дивізії в часі полону після закінчення війни.

При нагоді участі в святкуваннях в Римі будуть також зорганізовані спільні відвідини українського військового цвинтаря у Фута-Пас коло Флоренції, де спочивають вояки Української Дивізії та інших армій, щоби з приводу 30-річчя від закінчення Другої Світової війни віддати символічну пошану всім українським воякам, що полягли в часі війни.

З приводу цьогорічних відзначувань 25-річчя героїської смерті на полі бою Головного Командира Української Повстанської Армії сл. пам. ген.-хор. Тараса Чупринки — Романа Шухевича, Головна Управа Братства кол. вояків 1-ої Української Дивізії УНА закликає Крайові Управи Братства, місцеві Станції та поодиноких дивізійників включитися активно у гідні відзначування цих роковин.

Олександр Луцький

Д-р Володимир Трембіцький

САНІТАРНО-МЕДИЧНА СПРАВА В УКРАЇНІ

САНІТАРНО-ЧЕРВОНО-ХРЕСНА СЛУЖБА В ГАЛИЦЬКІЙ ДЕРЖАВІ

Окреме місце у всеукраїнській медично-санітарній службі займала Галицька Держава (ЗУНР), яка, відокремившись від Австрійської імперії, мала свою власну санітарну службу.

Український Галицький Червоний Хрест та його санітарні станиці самостійно творили по повітах місцеві українські лікарі, медики та жіночі організації. Після австрійська медична червонохресна спадщина була невелика, бо весь лікарсько-медичний запас був сконцентрований переважно на фронтовій лінії, яка існувала на Балканах (Македонія, Альбанія) та в Альпах на італійському фронті.

Лише дуже мала частина лікарського майна залишилася на т. зв. східному фронті, тобто на прикордонні з Україною, де від 1918 р. боїв вже майже не було та весь тягар військових операцій був зосереджений у просторі Балканського півострова та на італійському фронті.

До часу проголошення незалежності Галицької Держави (1 листопада 1918 р.), українська галицька червонохресна служба зосереджувалася в військовій формації Українських Січових Стрільців (УСС), які діяли на східному фронті від осені 1914 р. В легіоні УСС існувала лише “перша поміч”, яка сповняла свою службу у прифронтовій смузі та звідкіля відправлялося ранених до австрійських військових шпиталів. Українськими військовими медиками та згодом лікарями були при легіоні УСС д-р В. Білозор, д-р Рихло, д-р Ганківський, д-р Білецький, д-р Р. Гаванський, д-р К. Воевідка, а медсестрами та санітарями були: Анна Новаківська, Сіякова, Мухтій, Катря Гладун, Ощипко, Р. Рудницька та інші.

Д-р Воевідка із санітарями, дес. Мухтій та Катря Гладун, вели кошовий (кадровий) шпиталь.

Українська санітарна служба мала сестрино-санітарну підготовку після закінчення спеціальних санітарних курсів, зорганізованих громадянами та лікарями міста Львова в роках 1914/15. Курси вели д-р Євген Озаркевич та д-р С. Марачевська, а практичні вправи відбувалися в шпиталі при духовній семінарії.

На ширшу скалю українська санітарна служба була зорганізована щойно після 1 листопада 1918 р., тобто на території вже самостійної Західньої Української Народньої Республіки.

Одначе, нелегко було зорганізувати червоно-хресну службу в новопосталій державі, бо зразу після проголошення самостійности почалася зтяжна війна з Польщею. Через це не було нормального допливу ліків та медичного приладдя, яке приходило в Галичину з Відня та Мадярщини й Чехословаччини в дуже скромних кількостях.

Вся увага праці галицької санітарної служби була сконцентрована у військовій ділянці в Українській Галицькій Армії (УГА), яка від першого дня самостійности ЗУНР (1. XI. 1918) була введена у бій з поляками. При начальній команді УГА існував окремий Санітарний Референт, шефом якого був полковник д-р Андрій Бұрачинський.

Вся червонохресна служба розподілялася на: а) першодопомогуву службу (перев'язково-лікарську) при фронтовій смузі чи при державному кордоні; б) при транспортівій службі, тобто під час перевезення військових частин на або із фронтових смуг; в) в міських осередках при міських шпиталях.

Головою всієї військової та цивільної санітарної служби був д-р Ростислав Білас, якому підлягали всі лікарі та першодопомогові станиці.

Безнастанний военний стан не дав державній владі ЗУНР зорганізувати якслід свою санітарну службу та, щонайважливіше, придбати їй від закордону потрібних припасів.

В час передишки в боях ранньою весною 1919 р. вдалося лише до деякої міри поліпшити умовини праці галицької санітарної служби. На меншій території зосереджено більшу скількість лікарського активу та змобілізовано більше шпитальну службу. Здавалося, що санітарна служба буде краще вив'язуватися з своїх завдань та що наступ польської армії таки вдасться стримати, а може перемінити й наш відступ

у похід на Львів. Такі надії були лише хвилюєво реалізовані в час т. зв. Чортківської офензиви, на короткий час.

Новий польський наступ на схід в травні 1919 року трагічно вплинув на стан української санітарної служби. Приходиться із сумом ствердити, що наші лікарі та серед них деякі лікарі-жиди, які до того часу дуже сумлінно виконували свою медичну службу в армії, масово покидали ряди війська. Та негарна поведінка частини галицьких лікарів дуже від'ємно вплинула на санітарні відносини в УГА, зросла смертність серед вояцтва та збільшилось число ранених і хворих по шпиталях. УГА мала в час переходу за Збруч, тобто на територію Української Народної Республіки, всього 35 лікарів та 50 медиків та санітарного майна, що вміщувалось у 17-ти залізничних вагонах та на 60 підводах (возах). Чисельність бойового стану Галицької Армії в цей час була 40,000. Це означає на одного лікаря припадало 1,143 вояків та 800 вояків на одного санітаря, або 471 вояків на одну людину з медичної допомоги, незалежно, чи це був би лікар чи санітар.

Перехід галицької санітарної служби в Придніпрянську Україну дещо підсилив місцеву санітарну чи червонохресну службу, особливо в районі Поділля. Там же створено із галицької санітарної служби чотири запасові та чотири полкові лікарні, які розмістилися в більших осередках Вінниці та Жмеринки (залізнична вузлова місцевість) та в менших містах Білозумі, Браїлові, Барі та в Гнівані. Хоч на новому місці прилучилася була до санітарної служби місцева санітарна служба, все ж даліше відчувався брак лікарів, лікарів-хірургів, санітарів, медичних піклувальниць, ляборантів, аптекарів та ліків. Санітарним шефом УГА на Поділлі був д-р Тинячкевич, який співпрацював вповні із санітарним шефом армії УНР д-ром Дайном (мабуть, жидом з походження).

Як в межах УНР, так і в Галицькій Державі, санітарна служба підлягала трьом міністерствам: Міністерству Здоров'я, якого міністром був д-р І. Курівець, та частинно Міністерству Військових Справ і Міністерству Внутрішніх Справ, до якого 4 січня 1919 р. приєднано існуюче від 2 листопада 1918 р. Міністерство Здоров'я, перетворене тепер в один із департаментів. Міністром Внутрішніх Справ був д-р І. Макух (4 лю-

того до квітня 1919 р.) та від червня 1919 до 1920 р. д-р С. Голубович.

Український Червоний Хрест Галицької Держави, подібно, як в Українській Республіці, творив свою автономну частину як інституцію, що її завданням в першу чергу було придбати для держави медично-фармацевтичних припасів, яких в Галичині дуже бракувало. Історія Галицького Українського Червоного Хреста коротка.

В Галицькій коротко-триваючій Державі Товариство Червоного Хреста постало було вже в перших днях листопада 1918 р. у Станиславові під назвою Комітету Українського Червоного Хреста. Першим головою був О. Гордієвський. 20 листопада 1918 р. Червоний Хрест переорганізовано в півдержавну організацію із відділами по важливіших містах. Головою всієї організації був призначений Остап Прийма, який після акту об'єднання ЗУНР із УНР в січні 1919 року підлягав Всеукраїнському Товариству Українського Червоного Хреста, як його відділ на Західню Область УНР. Галицький Червоний Хрест дуже тісно співпрацював із Всеукраїнським Червоним Хрестом, до якого диспозиції давав весь свій запас шпитальний, лікарств, поїздів та лікарів. Всеукраїнський характер Галицького Червоного Хреста була безсумнівним. В результаті такого братерського відношення в трагічні хвилини Дієвої Армії УНР на Поділлі протягом осені та весни 1919 року погинуло смертю воюючого-героя коло двадцяти лікарів та санітарів з армії УГА. На міжнародному полі не меншою була співпраця представників галицької санітарної служби із всеукраїнською під спільним соборницьким урядом УНР.

САНІТАРНА СПІВПРАЦЯ З АВСТРІЄЮ

Окреме місце в закордонній санітарній службі займала Австро-Угорщина в якій ще до 1918 р. були табори т. зв. "воєнної еміграції" чи, точніше, втікачів з Галичини (з приводу окупації Галичини російськими військами) та полонених російської армії, серед яких велика кількість були української національності.

Галицькі втікачі в таборах Гмінді (біля 30,000), Вольфсбергу, Хоцеві, Оберголяндгруні, Терезуні (10,000), Талергофі, Грендінгу підлягали безпосередньо австрійській санітарній місії.

Українська санітарно-репатріаційна місія при першому посольстві в Відні почала діяти щойно в березні 1918 р., коли туди прибуло перше українське дипломатичне представництво на чолі із А. Яковлевим. Формально йшлося про опіку над "російськими" полоненими, які стали весною 1918 р. зародком української військової формації "Сірої Дивізії", яка була зорганізована в таборі у Фрайштадті старанням Союзу Визволення України ще до приходу посольства. "Сірожупанники" були відтранспортовані в Україну та включені в регулярні збройні сили держави, але розформовані за гетьманату П. Скоропадського.

Велику прислугу в постачанні медикаментів зі заходу вчинили перші австро-угорські летунські лінії для поштового зв'язку. Летунське сполучення відкрито між Віднем та Києвом¹⁾ 21 березня 1918 р.²⁾ та від 4 липня 1918 р. на короткий час (лише до 24 липня 1918 р.) між Будапештом³⁾ та Одесою.

Однак тому, що обидві летунські лінії були переобтяжені постачанням всякої пошти для німецької та австро-угорської армій, стаціонанованих в Україні для її охорони перед агресією Советської Росії, гетьманський уряд, як в іншому місці вже згадано, створив власну закордонну сполуку з Берліном⁴⁾ від 29 червня 1918 р., яка існувала приблизно аж до 15 листопада 1919 року, коли Кам'янець Подільський був евакуйований українськими формаціями та урядом в наслідок наступу польського війська, яке 17 листопада по полудні зайняло цю тимчасову столицю Української Республіки.

Згідно із австрійськими урядовими даними, австрійська повітряна сполука з Києвом була офіційно припинена 15 жовтня, тобто на два тижні перед розпадом Австро-Угорської великодержави, однак, "неофіційно" далі існували лети чи-

1) на трасі: Відень — Краків — Перемишль — Львів — Проскурів — Київ та із 22 липня ще з окремими летами з Проскурова на Одесу.

2) в год. 5:30 по полудні вперше приземлився австрійський літак в Борисполі. Офіційне відкриття цієї повітряної лінії було 2 квітня 1918 р. у Відні.

3) на лінії: Будапешт — Уйвідек (тепер Нови Сад) — Крайова — Букарешт — Браїла — Одеса. 24 липня з приводу тяжкої аварії в леті, повітряне сполучення перервано.

4) через Берестя — Варшаву — Познань — Берлін та через Львів — Краків — Шлезьк (Войтен — Бреслав?) до Берліна.

сто військового характеру аж до 30 жовтня, тобто до дня, коли перестала існувати Габсбурзька імперія та коли 31 жовтня в Кракові місцевий польський Ліквідаційний комітет перебрав владу в місті та в усій західній Галичині. Австрійська та німецька повітряні служби мали свої летунські апарати. Одначе, часто були вживані українські літаки, які з обсягою України німецько-австрійськими військами були частинно зареквіровані окупаційними командами та служили австрійським чи німецьким збройним силам.

Українські літаки, яких за гетьманського уряду нараховувалося більше 400 одиниць⁵⁾, мали на своїх крилах українські знаки: блакитно-жовті кружки з білою серединкою.

Ситуація з медикаментами виглядала значно гірше, коли Німеччина та Австро-Угорщина скапітулювали в перших днях листопада 1918 р. та Українська Республіка опинилася перед блокадою Антанти.

Безоглядна антантська ворожість до української державности доводила навіть до такого парадоксу, як повернення після тритижневого стояння на румунському кордоні в Атаках на Дністрі, 32 вагонів транспорту медикаментів та шпитального приладдя, відправлених туди із Швейцарії через Румунію. Транспорту з ліками не допущено в Україну, бо "розчленітелям матушки Росії" не дозволено було дати медичної допомоги. **Україна була оточена санітарною блокадою Антанти!!!**

За цей час Німеччина, особливо ж Австро-Угорщина поповнялися масою українських біженців. На протязі 1919/20 років в Австрії перебували нові полонені та переселенці, яких наші репатріаційні місії в Італії, Мадярщині та Югославії переселили туди, бо тут можна було солідніше заопікуватися полоненими та звідсіля пересилати їх знову в Україну. У Відні існував один із найкращих осередків українсько-червонохресної служби УНР.

За інформаціями д-ра Олександра Марітчака, радника Української Військово-Санітарної Місії у Відні в рр. 1919/21, тут же Місія користувалася, подібно як у Чехословаччині та

⁵⁾ дані взято із праці Л. Шанковського "Українська армія в боротьбі за Державність", ст. 25, 33, 53-62, 162, Мюнхен 1958 та Д. Дорошенка: "Історія України", т. II, розділ про Міністерство Військових Справ, ст. 243.

Румунії, повним міжнародним визнанням та дуже прихильною поставою збоку урядів вищезгаданих держав, які із 1919 роком (уже після розпаду Габсбурзької монархії) мали спільний державний кордон із Українською Республікою.

Тому, що віденська червоно-хресна місія мала найбільший персональний склад⁶⁾, місія мала центральне становище в придунайському просторі, тобто й на Мадярщину, Чехословаччину, Югославію⁷⁾ та Румунію, маючи нагляд над санітарними справами в цих же країнах. В Мадярщині та Румунії санітарними справами займалися посольства УНР, точніше консулі (при посольствах) та призначені репатріаційні урядовці-аташе.

Від часу до часу члени санітарної місії у Відні робили поїздки в Мадярщину та особливо в Румунію, де знаходилося біля 6,000 українських полонених Запорізької Дивізії, яких осінню 1919 р. відправлено в Україну заходом українського посольства в Бухарешті та санітарно-репатріаційної праці консуляту УНР в Ясах. Як в Мадярщині, так в Румунії місцеві урядові чинники приймали українську червоно-хресну делегацію (ген. Окопенка та д-ра Марітчака), згідно із дипломатичним протоколом, включно із прийняттями та військовими парадоми⁸⁾.

В Австрії у 1919 році були три великі табори українських полонених та біженців, до яких стягалося вояків також з Мадярщини та згодом (1920/21) з Італії. Великий табір полонених був під Віднем, то окремо біля Лінцу, в Лебрінгу в Стирії, Мархтрєнгу та в Прадлі біля Інсбруку. Лікарську опіку в цих таборах вела лікарка Яськевич та австрійські місцеві лікарі, оплачувані Місією. Медичне постачання ліків було узгоджене із міністерством здоров'я Австрійської Республіки та оплата за санітарну обслугу Австрії йшла із фондів, призначених урядом УНР для Санітарних Місій закордоном. Для документації праці уряду УНР в допомозі існування Військово-Санітарних Місій (які також називано в УНР "Комісія-

6) голова д-р ген. Андрій Окопенко, радник д-р Ол. Марітчак, головою лікарської станиці д-р М. Яськевич, члени місії: сотн. Клим Чайка, сотн. Курица, секретарки: Ольга Яворська-Павловська та Ніна Табакар.

7) тоді ще під назвою Королівства Сербії, Хорватії та Словенії.

8) згідно із листовими інформаціями від д-ра Ол. Марітчака від 15 та 25 травня 1969 р.

ми”), тут наводиться закон УНР від 25 грудня 1918 р., опублікований в Віснику Державних Законів 18 січня 1919 р. Текст тут наведеного закону взято із **Збірника Законів та Постанов Українського Правительства відносно закордонних інституцій** ч. 1, ст. 98, видане у Відні 1919 р. Присяжним Повіреним Іваном Храпком.

Ч. 3.

Постанова

Директорії Української Народньої Республіки про асигнування двох (2) мільйонів карб. на потреби Військово-Санітарних Комісій в Австро-Угорщині й Німеччині

Асигнувати з розпорядження п. Начальника Головного Штабу два мільйони (2,000,000) карб. на потреби Військово-Санітарних Комісій в Австро-Угорщині й Німеччині по опіці й евакуації полонених українців.

Голова Директорії: В. Винниченко в. р.

Члени: Андрієвський в. р., А. Макаренко в. р., Ф. Швець в. р.
25 грудня 1918 року. Київ.

Посвідчив: В. об. Державного Секретаря І. Сніжко в. р.
(Р. 1919. В.Д.З., 1-ий вип., 18 січня 1919 року.

У 1921 році полонені із австрійських таборів були остаточно відправлені поїздами через Відень в Галичину та роля УЧХ постійно зменшувалася.

УКРАЇНСЬКИЙ ЧЕРВОНИЙ ХРЕСТ В ЧЕХОСЛОВАЧЧИНІ

Після Німеччини та Австрії, Чехословаччина була третьою державою в Європі, де містилося велике число українських біженців (родин з дітьми) та полонених.

Санітарними та червонохресними справами займався окремий відділ при посольстві на чолі із колишнім послом ЗУНР в Празі Степаном Смаль-Стоцьким⁹⁾. Завданням червонохресної служби в Чехословаччині було нести медичну, харчову та духову допомогу як біженцям, так і полоненим, які розміщувалися в чотирьох більших таборах (Німецькому Яблонному, між травнем 1919 — 10 вересня 1920), у Ліберці (від липня 1919 — 1 квітня 1921 р.), Юзефові (між червнем 1921 р. по 1923 рік), Святобожицях від 1917 по 1920 роки.

⁹⁾ якого замінив новий посол Євген Левицький.

Малі групи втікачів перебували короткий час у Хоцеві, Пшебовій, Пардубіцах, Брні та в Остраві, звідкіля біженці були переселені в 1919 році до Святобожищ.

В Німецькому Яблонному перебувала від травня 1919 року карпатська бригада УГА ген. Кравса, яка з Галичини, під тиском польської армії була приневолена перейти кордон в сторону Закарпаття та скласти зброю чеській прикордонній залозі. В червні 1919 р. перейшла чесько-український кордон 8-ма самбірська бригада т. зв. група "Круковичі", під командою полк. Вариводи, силою 1,200 вояків та у Воловім склала зброю чехам. Обі військові частини були приміщені у Німецькому Яблонному та Ліберці, де командантами були ген. Кравс та полк. Варивода, якого 31 жовтня 1920 р. замінив ген. Курманович.

В таборі у Святобожицях були приміщені біженці (переважно цивільні) із тимчасового пристановища в Хоцеві, Тшебової, Брна, Острави разом 1,131 душ, серед яких було багато старців, жінок та 426 дітей-сиріт¹⁰⁾.

Коло 15 вересня 1919 року в табір в Ліберці прибуло к. 130 наших полонених з Італії (з табору в Кассіні), деяка кількість полонених з Югославії та в інші табори полонених й біженців, згодом прийшли також втікачі із польського табору полонених з Тухолі.

В квітні 1921 р. зліквідовано табір полонених в Ліберці та Яблонному та перенесено всіх до табору в Юзефові, де й закінчилося таборове життя українських втікачів та полонених. В часі побуту в таборах у ЧСР полонені вояки УГА мали чи не найкраще положення в порівнанні до таборів полонених в Польщі чи Австрії.

Українські вояки мали платню чеського вояка¹¹⁾, носили в час таборової служби зброю та ждали на нові уніформи, замагазиновані в поближких магазинах, які чеська влада приготувала для полонених, із яких плянували наше посольство та санітарна місія створити легіон для визволення Галицької Держави.

¹⁰⁾ Наріжний, С., Українська Емірація, ст. 54-55, Прага, 1942.

¹¹⁾ полонені мали платню військову, як компенсату за участь бригади Кравса в бої проти червоних мадярів під Кошицями в травні 1919 р., де згинуло та було раних біля 600 наших вояків.

В наслідок втрати території ЗУНР в користь Польщі та замирення Польщі із Советською Росією в Ризі весною 1921 р., пропала надія на створення окремого легіону. Все ж, на протязі 1919 та 1920 років, в таборах полонених та біженців ведено санітарно-військовою службою широку активність у формі ведення різних культ.-освітніх курсів, в цьому курси з гігієни й сестрино-самаританської служби¹²⁾, на яких було поверх сотні студентів.

Табори полонених, хоч з одної сторони мали досить добрий запас харчів, одягу, мали й свої недоліки: були зимою холодні, а ненормальне життя людей в них привело до збільшеної смертності. В Німецькому Яблонному досі існує военний цвинтар із біля 500 померлими та жертвами війни.

В рр. 1921/22 таборовики почали роз'їздитися по території ЧСР (включно із Закарпаттям) на постійне життя. Деяка скількість їх в цивільному одягу вернулася домів — в Галичину, деяка скількість переселилася у Францію, Австрію та навіть на американський континент.

Санітарно-переселенча активність посольства УНА та ЗУНР в Празі була в 1922/23 рр. послаблена. Не можна тут поминути факту, що між 1921/1923 роками деяку допомогу приносив нашим переселенцям в ЧСР віце-консул ЗУНР на короткий час в Кошицях на Словаччині, опісля в Ужгороді, полк. Гнат Стефанів. Його опіка охоплювала всіх українців (біженців та вояків) всіх військових формацій соборної України.

¹²⁾ Куропась Ст. Треба правди в споминах, "Вісті Комбатанта", ч. 3, ст. 35-37, Нью Йорк, 1961. — Наріжний С., Українська Еміграція, ст. 6-70, Прага, 1942.

Тільки ті, що готові вмерти за свою Вігизну, варті в ній жити.

**

Вартість людини заключається не в тому, що вона досягнула, як радше в тому, куди вона постійно і відважно прямує.

**

Вір, що твоя Батьківщина це не лишень неймовірна країна: це країна, в якій не тільки здійснюються постійні гуда, але вони діються в ній увесь час і безперерійно.

Василь Федорович

БЕРЕСТЕЙСЬКИЙ МИР У МІЖНАРОДНЬОМУ ПРАВІ

В нашій історії не багато таких випадків, де Україна виступала як контрагент міждержавних актів, тобто як самостійний чинник — підмет міжнародного права. В княжій добі Олег та Ігор заключували договори з Візантією. В козацькій добі маємо Переяславський договір Хмельницького (1654 р.). В новій добі нашої історії такою подією був Берестейський мир, що його заключила Українська Народня Республіка з Центральними Державами, то є: Австро-Угорщиною, Німеччиною, Болгарією і Туреччиною. Сталося це 9 лютого 1918 р. в місті Бересті. Звідси назва — Берестейський мир*).

Тут не місце входити в генезу та історичне тло Берестейського миру, хочемо розглянути лиш такі питання:

1) Чи Берестейський мир був міжнародноправним важним актом;

2) які права й обов'язки впливали з нього для договорних сторін;

3) коли й за яких обставин він перестав діяти.

Крім того, не від речі буде розглянути його історичне, правне й моральне значення, зокрема для України.

Згідно з вимогами міжнародного права, міжнародні акти, а в тому також і мирові договори, можуть заключувати тільки суверенні держави й деякі міжнародні організації. Щоб держава була суверенна, мусить мати певні атрибути, вимагані міжнародним правом, а саме: владу, народ і територію. Формально Українська Народна Республіка проголосила свою незалежність 4-им універсалом в дні 22. I. 1918 р. Україна мала законну владу, то є Центральну Раду, очолену президентом, сповняла ту владу над народом, що замешкував суцільну українську етнографічну територію. Так отже Украї-

*) Приблизно місяць після заключення миру з Україною, то є 3 березня 1918, Центральні Держави заключили в тому ж місті Бересті мировий договір з большевицькою Росією.

на являлася суверенною державою й в повному праві заключувати міжнародні договори. Центральні Держави, а зокрема Австро-Угорщина й Німеччина, що мали за собою довгу дипломатичну історію, визнали за нею це право. Вже в час прелімінарних нарад в дні 1. 2. 1918 р. Троцький спротивився, щоб делегати України брали участь у переговорах як самостійна делегація, мовляв, — вони не репрезентують ніякої держави. У відповідь представник України Любинський переконуючими аргументами опрокинув становище Троцького. Після виступу українського делегата, представник Австро-Угорщини, гр. Чернін — не зважаючи на протест Троцького — заявив, що Центральні Держави офіційно визнають Українську Народню Республіку як незалежну, вільну й суверенну державу, яка має право самостійно заключувати міжнародні договори¹⁾. Згодом цей мировий договір ратифіковано, а виміна ратифікаційних нот відбулася у Відні — 28 липня 1918 р.

Текст Берестейського миру короткий — всього 10 статей.

Вступна стаття звучить: “Тому що український народ, який підчас теперішньої війни проголосив свою незалежність, виявив бажання встановити мир з Центральними Державами, — уряди Австро-Угорщини, Німеччини, Болгарії й Туреччини постановили заключити мировий договір з Україною. Цей договір має бути першим кроком до тривалого світового миру, що закінчить страхіття війни та поверне між народами приязні відносини на політичному, правному, економічному полях²⁾).

Берестейський мировий договір став тою правовою основою, на якій мали базуватися далші взаємовідносини України з Центральними Державами. Одначе, він вже в листопаді 1918 р. перестав зобов'язувати. Зложилася на це тодішня мілітарно-політична ситуація в Європі. Через заключення Берестейського миру Німеччина сподівалася, між іншим, відтягнути свої дивізії із східного та перекинути їх на західний фронт. В міжчасі посилена офензива Альянтів на Заході примусила Німеччину до капітуляції. В акті перемиря — 11. XI. 1918 р.

1) Кедрин, І. Берестейський мир. Львів, 1928 — і Wheeler-Bennett, J. W. Brest-Litovsk: The forgotten peace. London, 1956.

2) Martens, G. F. Nouveau recueil de traités. Том 10, ст. 752.

— Німеччина анулювала оба Берестейські мирові договори. Остаточно й формально уневажнено Берестейський мировий договір у Версальському трактаті. Його 292 ст. звучить: “Німеччина признає, що всі договори, які вона заключила з Росією або іншою державою, якої територія раніше належала до Росії, є недійсні”. Такі самі постанови повторено в мирових договорах з Австро-Угорщиною, Болгарією і Туреччиною.

Таким чином з підписанням Версальського трактату — Берестейський мир перейшов до історії. Всеж таки, не зважаючи на його короткотривалість і той факт, що деякі західноєвропейські публіцисти називають його легковажно забутим або хлібним миром (Brotfrieden), Берестейський мир має історичне значення, в першу чергу для України, і до певної міри — всесвітнє.

Коли йде про Україну, то: “По сотнях літ державного небуття, Україна дорогою на Бересть вертала до ролі самостійного міжнародного чинника, до ролі підмету політики, визискуючи для цілей власного народу ситуацію, що витворилася в результаті Великої Війни”³⁾.

До Берестейського миру ніхто (зовнішній політичний світ) не думав і не говорив про українців як націю, а про Україну як державу. Коли якісь західноєвропейські політики, публіцисти чи письменники-поети говорили або писали про Україну, то мали на думці Україну як географічне поняття, як країну родючого чорнозему, як частину Росії замешкану малоросами (не рутенами чи русинами, бо ті жили в Галичині й на Закарпатті), — а в найкращому випадку вже з історичної перспективи — як терен діяння козаків. Берестейський мир поклав край такій концепції. Світ зустрівся з фактом, що існує окремий український народ, який замешкує окреслену етнографічну територію, і що той народ створив окрему від Росії незалежну державу й намагається втримати та закріпити свою самостійність.

Україна після Берестейського договору відіграла певну роль в дипломатичних взаєминах інших держав. Большевицька Росія в договорі з Німеччиною з 3 березня 1918 р. зобов’язалася в 6-й статті: респектувати Берестейський мировий договір, визнати суверенність України, відтягнути з ук-

3) Велика історія України — вид. І. Тиктора. Вінніпег, 1948, ст. 775.

раїнської території всі війська та припинити ворожу пропаганду проти Центральної Ради. Справа України, а зокрема українсько-австрійських кордонів, була предметом дебат у Віденському парламенті й довела до урядової кризи. Також в Берліні довгий час жваво дебатовано справу України. Тут були розходження в поглядах на українську політику між цивільною владою (кайзер Вільгельм і міністерство закордонних справ — *Auswärtiges Amt*) і військовим командуванням (*Ludendorff*, *Eichhorn*). Становище Вільгельма й міністра закордонних справ *von Kühlmann*-а (який, до речі, підписував Берестейський мир) було прихильне; вони трактували Україну як союзну державу та старалися респектувати постанови Берестейського договору. Вільгельм доручив *von Kühlmann*-ові робити заходи, щоб Україну — крім Центральних Держав — визнали *de iure* також інші держави. Натомість військове командування ставилося до української справи негативно. Наслідник *Hoffmann*-а — *Eichhorn* (вбитий в Києві), маючи попертя *Ludendorff*-а, трактував Україну як окупований терен, не респектував Центральної Ради, допускався самоволі супроти населення; це він у квітні 1918 р. — без порозуміння з Центральною Радою — видав наказ у справі засівів і хлібоздачі, а за непослух загрозив військовими судами. Центральна Рада визнала те рішення незаконним і подала це до публичного відома; тоді *Eichhorn* наказав розв'язати Центральну Раду, при чому арештовано деяких міністрів. Проти такої самоволі *Eichhorn*-а прем'єр Голубович зложив на руки німецького амбасадора в Києві — *Mumm*-а офіційний протест. *Riechstag* заатакував *Eichhorn*-а, осудив його вчинок та наказав негайно звільнити арештованих міністрів та офіційно їх перепросити. *Eichhorn* письменно перепросив Президента Центральної Ради, а військового коменданта міста Києва, як жертвенного козла — звільнив з його посту⁴⁾. Правда, те перепрошення — то звичайна дипломатична куртуазія, але в даному випадку вона дуже вимовна.

Берестейський мир (оба договори — з Україною і Росією) мав також значення для світової політики. Згідно з думкою *Wheeler-Bennett*'а⁵⁾

4) Baumgarten, W. *Deutsche Ostpolitik 1918*. Wien, 1966, стр. 130.

5) *Wheeler-Bennett*, J. W. *op. cit.*

57 річниця цього міжнародного акту — це нагода пригадати та освідомити успіхи нашої тодішньої молодії ще дипломатії.

Споживчі товари, тютюнові вироби, солодощі, галантерія, патентові ліки і т. п.

739 Queen St. W. — Toronto, Ont. — Tel. 368-4235

Б. Підгайний

СПОГАД ПРО ЮНІ ЛІТА РОМАНА ШУХЕВИЧА

25 років тому, 5 березня 1950 року, в Білогоріччі коло Львова, загинув в бою з московським окупантом генерал Роман Шухевиз-Чупринка. В той час він був Головним командиром Української Повстанської Армії, головою Проводу цілої ОУН, як Тур і головою Генерального Секретаріату УГВР, як Р. Лозовський.. Він загинув як загальний командир, який відповідав і командував першою лінією всеукраїнського бойового фронту.

УВО-ОУН-УПА-УГВР і наша Дивізія пов'язані з його іменем. Бо хоч він офіційно не міг бути співтворцем нашої Дивізії, він вислав в Дивізію елени організації і старався налагодити ними есентуальну співпрацю з УПА.

Роман Шухевиз виконав свою присягу, яку зложив в 1923 році: Здобуду українську державу або загину в боротьбі за неї!

Боротьба України з Москвою йде далі. І в Україні і в цілому світі. Симоненко, Мороз, Юрко Шухевиз і тисячі інших продовжують боротьбу своїх предків. Боротьба може ще потривати, але перемога буде з нами.

Візна слава героєві української національної революції та тисягам полеглим його воїнам!

Редакція

Як минулих років, так і в 1923 році, відбувалася весела забава, "баль смотриків", в малій залі Музичного Інституту ім. Лисенка у Львові. Пані Гординська, Говикович, Струмінська, Федак і інші матері доростаючих дочок улаштовували, майже кожної суботи, танцювальні вечори, де наша доростаюча молодь могла б стрічатися, вчитися товариських форм, танців тощо. При фортеп'яні завжди сиділа якась тітка і музика майже не замовкала.

Роман Шухевич танцював віденського вальса з своєю чорнявкою. Це йому вправно йшло і дівчата любили з ним танцювати. Він потрапив був обійти цілу залю довкола “щупаком”. Роман скінчив курс народних танців в Авраменка і потрапив танцювати ранішню коломийку до не-втоми. Такі наші забави тривали до самого ранку. Тої ночі, коли п'яно замовкло на хвилину і Роман відпровадив свою дівчину на її місце, приступив до нього його приятель Богдан і пригадав, що вже пора йти на зустріч з Петром. Роман поглянув на свою чорнявку, махнув головою і оба непомітно зникли з залі.

Стріча мала відбутися коло св. Юра. Оба хлопці йшли мовчки. Пригадувалися хвилини першої зустрічі з Петром Сайкевичом в домі гімназійного вчителя Гординського та їх свояків Бірчаків, де він часто оповідав про свою участь у першій світовій війні, спочатку в австрійській армії, де дослужився ступня старшини, а пізніше з львівського фронту. Ми знали багато його геройських вчинків, а особливо той, який друкувався в календарях, — зірвання ворожого панцирного поїзда. Це нам імпонувало і ми його радо слухали. Він нам часто повторяв, що наша війна не закінчена; вона скінчиться щойно тоді, коли виборемо свою незалежну державу. Часто давав нам відповідну літературу, особливо про підпільну боротьбу ірландців і поляків, про Пілсудського тощо. Нам не треба було говорити, що ми в зовсім подібній ситуації й мусимо боротися за свою державу. Тоді ми довідалися, що маємо підпільну організацію УВО (Українська Військова Організація) і, щоб туди дістатися, треба було заслужити собі довір'я, треба було практично доказати, що людина до тої роботи надається. Від Генка Бірчака ми знали, що Петро Сайкевич є в тій організації великою “шишкою”. Тепер ми йшли, щоб перед ним зложити присягу члена УВО. Це буде переломова подія в нашому житті, від тепер команда УВО буде нашим зверхником, а ми всеціло віддаємося на службу вітчизни. Роман мав тоді 16 років, Богдан був рік старший. Вони разом росли, разом ходили до одної класи, сиділи в одній лавці, разом мешкали. До їхньої групи належали Генко Бірчак, Гриць Терлецький, Омелян Матла і інші, які може ще живуть в Україні.

**
*

Було темно. Жовтневе листя шелестіло під ногами. Роман і Богдан мовчки чекали на Петра. Пригадувалися минулі роки, коли під керівництвом Петра вони гартували свої характери, виробляли обов'язковість і відвагу, коли під проводом Гриця і Генека ходили вечорами на "бойові" вправи на вулицях Львова й зводили бійки з "батярами". Спочатку це не було легко, приходилося програвати й вертатися з підбитими очима, порозбиваними носами, а навіть головами. Але незабаром страх перед батярами зник, а від них навчилися діяти швидко й несподівано.

Роман був відважніший від усіх. Ще 15-річним юнаком він врятував життя одному молодому хлопцеві, мабуть, жинові. Це було на річці Буг у Камінці Бузькій (тоді Струмиловій). На замерзлій річці ковзалися діти й старші, але лід не був всюди безпечний. На одному такому місці заломився лід і хлопець пішов під воду. Роман, не вагаючись, скочив у воду й при допомозі інших врятував нещасливого лижваря. За це він заплатив важкою хворобою бронхіту. Д-р Панчишин приписав йому спеціальне харчування. Коли він вернувся знову до школи, завжди їв на сніданок два яйця. Хоч ми ніколи не були ситі, проте ніхто з нас не жалував для Романа тих яєць.

Кожної неділі треба було йти на егзорт, а з неї, під опікою вчителів, до церкви на Службу Божу. Багато старалося втекти під час маршу і нам це часто вдавалося. Ми йшли тоді на площу Сокола Батька грати копаний м'яч або вправляли легку атлетику. Але перед сном і по пробудженні Роман завжди клякав на хвилину коло ліжка, христився і молився і це затримував до кінця свого життя.

Побожним був також наш провідник Петро. Цей завжди старався нас зтягнути до церкви. Перед кожною більшою роботою мусіли ми йти молитися, щоб Бог поміг нам виконати наші завдання. Зрештою, святили колись наші отці ножі гайдакакам, молилися цілі армії перед боєм, щоб побити свого противника, робили так й ми.

Патріотично виховувалися ми в Пласті. Там гартували ми наші хребти. Нашим курінним був тоді Ярко Весоловський, а опікуном гуртка був один з братів Монцібовичів. Ми мали свій гурток, де Роман часто був провідником. Наш гурток належав перший до тієї групи пластунів, які, мабуть

в 1923 році, поїхали літом на Маківку, щоб упорядкувати по-
боевище наших УСС-ів з московським наїздником. Ми збира-
ли розкинені кости УСС-ів, зложили їх в спільну могилу, ви-
сипали курган і поставили великий хрест з найбільших смерек,
які тоді могли там найти. Могилу обвели гарним парканом.

Спорт вправляли ми в Соколі або з нашим вчителем
від спорту, Гайдучком, на площі Сокола Батька. В той час,
в середніх школах мали лише на показ один диск, одне рати-
ще і пару боксерських рукавиць. Поляки на такі речі грошей
не давали, Тоді, на сотки наших спортсменів, лише Роман Шу-
хевич і Юрко Старосольський мали черевики до бігання, а
Богдан Підгайний мешти до метання. Коли ми грали копаний
м'яч, то наш колега Михайло Жук завжди мав шило і дратву
і направа м'яча часто тривала довше, ніж сама гра. Роман
не любив такого спорту, в якому вирішувала сама фізична
сила. Він волів такий спорт, в якому випробовувалася сила
волі. Тому він вправляв біги на довші віддалі і плавання. Під
час т. зв. Других Запорізьких Ігрищ Роман здобув перше міс-
це в плаванні на 100 метрів. Бігав також в штафетах. Зимою
любив потанцювати на леді з нашими дівчатами, а в неділі
їздив на лещетах. В Соколі вчився він будувати т. зв. вежі,
якими пописувалися ми під час фестинів на площі Сокола
Батька.

**
*

Одного дня прийшов наказ. Треба було поїхати в Кар-
пати, в Бойківщину, і підібрати пістолі та амуніцію, що були
сховані в криївці на вершці гори Пікуй. Доставлено їх там з
Праги. Комендантом назначений був Генко, мабуть тому, що
Петро його найкраще знав. Ми без перешкод заїхали до Бори-
ні і пішли на Пікуй, який лежав на самій границі між Польщею
і Чехо-Словаччиною. Коли ми знайшли крийку, то побачили,
що цілий склад зброї затік водою, а пакуночки з набоями
порозлігалися. Ми запакували в наші наплечники по кілька-
надцять пістолів марки "Ортгіс" і понад тисячу набоїв. Набої
злетіли на спід наплечників і виглядало, що ми несемо ква-
солю або біб. Це був вакаційний час і через можливість пач-
кування між Польщею і Чехо-Словаччиною в околиці було
багато прикордонної охорони. На щастя, приїхала більша
прогулянка довколишніх священиків з возами під сам Пікуй
і нам трьом юнакам не було важко знайти притулище серед

священичих родин. Під час зливної бурі ми вмістили свої наплечники на їхні вози, повечеряли і прийняли запрошення о. Мартиновича переночувати на його парохії в Борині.

У Львові свіжий клопіт. На головному дворці і на інших були спеціальні контролі, які перевіряли харчі, що їх везли з довколишніх сіл. Розпаковували пакунки і накладали особливі оплати. Роман запропонував, що він піде перший і скаже, що має трохи квасолі. Коли б його затримали, ми мали шукати іншого виходу. Ми бачили як контроля обмацувала його наплечник, але не казала його знімати. Тоді ми пішли бігом за ним, мовляв, ми також з квасолею. Нас не турбували, бо ми були з тої самої групи.

**
*

Під Юром стрінули ми Петра. Він був від нас на вісім років старший, колишній старшина австрійської і української армій. Він був трохи вищим від нас, але нам тоді він виглядав дуже великим. Привітався з нами і повів головним входом до церкви. Там вручив нам по два пістолетні набої до правої руки, яку ми піднесли догори. Тоді почав шепотом проводити присягу увіста, а ми повторяли. Ми присягали на вірність українському народові, на безоглядний послух команді УВО, і що будемо боротися за свою державу, і або здобудемо її, або згинемо в боротьбі за неї.

**
*

Петро гартував нас і духово і фізично. Ми читали відповідну літературу та слухали доповідей Петра. Всі нарікали на писання Дмитра Донцова, яке, чомусь нам не відповідало. Зате радо вчилися конспірації, криття в терені, маскування, не згадуючи про стріляння та вправи в рукопашній боротьбі.

Це, що ми читали в нашій пресі про наше шкільництво, покривалося з нашими щоденними переживаннями. В 1923/24 р. завели в нашій гімназії примусову польську мову. Вчив нас вчитель Лівочинський, вихрищений жид, який нас чіпався. Дійшло до того, що він назвав нас хамами і ми рішили збойкотувати його лекцію, якщо він цього офіційно в класі не відкличе. На початку слідуючої лекції ціла кляса стояла, а наш представник, Роман Говикович, пішов до катедри і зажадав відкликання слів, сказаних Лівочинським. Якщо ні,

кляса буде його бойкотувати. Лівочинський попав в злість, potwierдив свої слова і викликав першого, теперішнього священика в Дітройті, Івана Прокоповича, який встав, але мовчав. Лівочинський побіг до директора Наливайка, якому ми все розказали. До директора говорили ми по-українському. Справа опинилася в кураторії і, мимо відсидженого 15-годинного карцету, кураторія наказала при кінці року виключити Романа Говиковича, Івана Прокоповича, Романа Шухевича і Богдана Підгайного. Директор Кокорудз з головної Академічної Гімназії прийняв їх до себе, де вони й здали матурку.

Була ще справа з польськими орлами, яких вішали на головній стіні в класі. Вони часто зникали і ніхто не хотів вірити, що коли вікна відкриті, орли вилітають...

Університету поляки нам не дали, хоч обіцяли. Ми мали свій в катакомбах, якого поліція переслідувала. Нашим учителям не давали посад в Галичині і на Волині, примушували їх їхати в корінну Польщу. Наші школи замикали, а закладали польські. Дійшло до того, що начальна команда УВО постановила заманіфестувати перед світом кривди українського народу на своїй землі. Постановлено виконати атентат на львівського шкільного куратора, Собінського. Виконання цього доручення отримав Петро, який, нормально, був старшиною для спеціальних доручень у полковника Коновальця.

Справа не була легкою. Поляки сподівалися якоїсь реакції і особливо пильнували свого куратора. Беручи до уваги різні можливості, Петро пропонував спрепарувати наладовану вибуховим матеріалом камізельку, атентатчик мав висадити у повітря себе і куратора. Петро припускав, що поліція робитиме обшук всіх молодих делегатів і може знайти пістоль. Треба було добровольців. Роман зголосився один з перших.

Пізніше атентат виконано біля хати куратора, коли він вертався з кіна. Нікого не арештовано з тих людей, які брали будь-яку участь в тій акції. Польська поліція арештувала невинних людей і засудила двох членів УВО, зовсім невинно, на кару смерті, Івана Вербицького і Василя Атаманчука.

Атентат на куратора Собінського був остаточною пробою для Романа, А щоб скомпромітувати польську поліцію і польське судівництво, Команда УВО плянувала зорганізу-

вати в неутральній країні, Швейцарії, політичний процес де справжні виконавці замаху мали б признатися публічно до своєї участі.

В літі 1927 р. відбувся спеціальний вишкіл для членів УВО на поляні ім. полк. Є. Коновальця на Закарпатті, де, крім Романа було кільканадцять галичан. Курс провадив Петро. На інспекцію приїздив Ріко Ярій і інші члени Головної Команди УВО. Петро застосовував дуже тверду фізичну заправу, довгі марші, нічні вправи, науку про зброю, картографію, конспірацію. У вечірні години, часто при ватрі, відбувалися політичні дискусії, де говорилося про ідеологію УВО, про способи боротьби для відновлення власної державности. Члени того курсу переходили спеціальні вишколи для підготовки і виголювання різного рода промов. По тім курсі, вони мали організувати УВО, яка в той час на практиці не існувала.

Сталося інакше. Новий провід УВО зламав ту постанову і вжив майже всіх учасників курсу до нападу на пошту при вулиці Глибокій. Скоро вилапали всіх учасників і пляни розбудови УВО залишилися не виконаними. Романа до нападу на пошту не брали, бо він мав за собою атентат.

Під час того курсу оба виконавці атентату власноручно написали докладні звіти про підготовку і проведення атентату так, щоб швейцарський суд і, взагалі, цілий світ повірив про цю справу. По застанові, УВО рішила не робити такого процесу, щоб видавати справжніх виконавців, а поляки й так завжди могли б арештувати невинних. Але власноручно писані звіти лишилися в архіві Сеника і воно не було надто приємно, коли прокуратор чи слідчий суддя показував ті письма арештованим в іншій справі.

УВО плянувала посилати своїх членів до польського війська, особливо студентів, які могли б йти на старшинські школи. Роман зголосився до війська і його покликано до Володимира Волинського до артилерії, але за кілька місяців його звільнено. Це був вже 1928 рік і тоді провокатор Роман Баранський доніс про Романа до польської поліції. Його не могли сіпатися за Собінського, бо "правдиві" виконавці замаху сиділи в тюрмі, але його усунули з старшинської школи.

Роман Шухевич народився 17 липня 1907 р. в Краківці. Мав 172 см. висоти, був стрункий, з кучерявим ясным волоссям, рудавої відтіні. До того мав рідкі передні зуби. Був по-

пулярний серед дівчат, що приписували, згідно з старинним переказом, його рудим кучерям і рідким зубам. Одружився з дочкою о. Мартиновича. Був дуже здібним. Хоч школа для нього завжди була на другому місці, матуру здав з відзначенням в 1925 р. Коли опинився на політехніці в Данцігу, його математичні задачі відписували не тільки наші студенти, але й німецькі. Після закінчення бойкоту українськими студентами польських університетів, Роман повернувся до Львова, де мешкали його батьки.

На 16 році життя зложив присягу й посвятив ціле своє життя для України. Згодом перейшов до ОУН, де почався його ріст, від простого бойовика до начального Командира УПА, провідника цілої ОУН і Генерального Секретаря УГВР. Роман Шухевич виніс свою любов до України від своєї родини, від свого оточення та від політичного середовища, в якому він жив. Він завжди вірив в це, що він робив. Він посвятив свою родину, своїх батьків, свою дружину й дітей, а сам залишився на полі бою, серед ворога, часто висилаючи своїх приятелів на еміграцію. Він витримав на фронті боротьби так довго, як тільки міг. Він боровся за свою державу й згинув у боротьбі за неї.

УКРАЇНСЬКА КРЕДИТОВА СПІЛКА В ТОРОНТІ

при вул. 297 Коледж — Тел.: 922-1402

та філія

2397 Bloor St. W.

Тел.: 762-6961

Години урядування:

Понеділок і середа — 9:30 рано до 6:00 вечора, вівторок, четвер і п'ятниця — 9:30 рано до 9:00 вечора. Субота — 9:30 рано до 12:30 дня.

Кредитовий Комітет працює тільки при вул. Коледж у вівторки і п'ятниці від год. 7:30 до 9:00 вечора.

ЗЕНОН ЗЕЛЕНИЙ — ОПІКУН УКРАЇНСЬКОГО ЮНАЦТВА У ВИРІ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Здається, він поїхав у службову поїздку, щоб боронити юнацтво перед знущаннями під час непосильних дітям зайнять у часі війни, охоронити їх перед бомбардуваннями, zorganizувати можливість навчання, завести молитовники, післати священників, учителів, порадити, потішити батьківським словом... А може новий серцевий удар прикував його в лікарні до ліжка тимчасово, і як тільки перестануть докучати часті болі, він почне вже звідтам телефоном давати доручення своїм співробітникам, як лагодити справи Української Виховної Системи, СКВОР-и під час СКВУ, з'їздів, нарад ОУПК та сотні інших справ у зв'язку з тією широкою діяльністю в шкільництві, яку він був розгорнув.

Так багато розпочатих, широко розгорнутих справ треба було уводити в життя... Спільно із своєю співробітницею Кекилією Паліїв щодня після виснажливої при стані його здоров'я праці, у школі щодня вони просиджували до півночі на нарадах, курсах, над паперами "українського міністерства освіти" (так вони любили жартувати...).

Чекають своїх дбайливих реалізаторів і підручники, і дитячий словник, велика кількість проєктів з ділянки культури і зокрема шкільництва, чекають матуристи на предсідника іспитової комісії, учителі, громадяни, а його нема!.. І тоді свідомість заставляє помиритись із дійсністю...

Він був закоханий у свою учительську професію, у працю з молоддю. Від юних літ завжди з молоддю, у школі, з учнями. У вдячній пам'яті зберігають його численні учні Львова, Берхтесгадену (Німеччина) та Канади.

Своєрідний матеріал, що віддзеркалює його глибоку любов до молоді, його турботи про неї, відданість справі її виховання і збереження, є його книжка п. н. "Українське юнацтво у вирі другої світової війни".

Справу побору неповнолітніх дітей, віком 15-18 років (хлопців та дівчат) до обслуги протилітунських гармат у Райху і в окупованих німцями країнах він глибоко переживав.

Не тільки тому, що німці без його згоди (тоді він був керівником Відділу Молоді УЦК) й всупереч волі цілого Проводу УЦК були помістили його прізвище під відозвою до молоді під час акції набору, але й тому, що він по-батьківському тривожився долею дітей, не давало йому спокою вчительське сумління, щоб дітей втягати у воєнні дії.

Тому й уважав своїм обов'язком відразу зібрати й опублікувати документи про цю акцію німців. Автор, збираючи ці документи, робив відразу записи, блискавично діяв, реагував на щораз то нові розпорядки військової та шкільної німецької влади. Все це вимагало безупинних роз'їздів, інтервенцій, постійного напруження нервів, серед невідрод і небезпек бомбардування був завжди під загрозою життя, кривдив свою родину, бож був дома тільки рідким гостем. Робив це задля дітей, виконував вчительський обов'язок. Взагалі в нього була дивовижна духовна щедрість, уміння укласти всю свою душу в кожну працю. Був щедрим до самопожертви. Праця його в УЦК на постах керівника шкільного, а згодом Відділу Молоді й опіки над родиною — це щоденна напружена їм служба. Кінчав свій день праці тоді, коли полагав справу, часто опівночі залишав бюро. З математичною докладністю виконував до подробиць всі обов'язки, щоб можна було вибороти у німців більше поступок — примістити якнайбільше нашої дітвори в середніх школах академічного типу, щоб вирвати учнів із насильного вивозу на працю в Німеччині, щоб допомогти батькам-селянам примістити дітей у міських школах.

Усе це віддзеркалене у згаданій книжці. Праця, мабуть, унікат свого роду. Сумніваємося, чи інші народи мають таке видання, хоч їх молодь також була у вирі війни.

Уже із зовнішнього її вигляду можна зорієнтуватися, що її автор вклав у її виготовлення не тільки багато часу, але й зусилля, щоб подати якнайкраще матеріалів і подробиць. У книжці всі потрібні документи, листування, відзнаки, скорочення змісту англійською та німецькою мовами, знімки, кольорові відзнаки на одностроях юнацтва, поіменний покажчик згаданих у тексті імен тощо. Оформлення книжки, у виконанні Мирона Левицького, естетичне, дбайливе. Вона придатна для наукових дослідів. Вийшла вона накладом Братства кол. Вояків 1-ої Дивізії Української Національної Армії в Торонті 1965 р.

Зенон Зелений пов'язаний із Братством не тільки як вояк, кол. січовий стрілець, член Військової Управи, але й тому, що любив військо, шанував лицарів за готовість жертви життя, а крім того, сам він відзначався даром дружнього, невимушеного спілкування з найрізноманітнішими людьми, даром тим, який притягав до нього людей, тягнув його у гущу життя, не дозволяв відмовлятися від обов'язків. Каже Володимир Кубійович у передмові до книжки, що "хто знає, що з цією молоддю сталося б, якби не постійні інтенсивні і часто ризиковні заходи УЦК, зокрема проф Зеленого для її охорони". Колишні юнаки повинні виявити вдячність своєму опікунові, набувати його книжку, популяризувати її та надсилати до редакції "ВК" свої спомини та завваги.

Тоня Горохович

НІ, НЕ ВСІ ІНВАЛІДИ ПОВМИРАЛИ

В "Свободі" ч. 20 з 30-го січня 1975 р. п. нз. "Спеціальна збірка на інвалідів" інж. Степан Куропась, подаючи список жертводаців на інвалідів в Чикаго, на наше здивування написав, що "властиво інвалідів українців у стислому того слова значенні нема. Інваліди українських армій повмирали". Тим твердженням інж. Куропась "угробив" передчасно аж понад дві сотні українських інвалідів. Справді, з армій УНР і УГА доживає ще всього 7-ох інвалідів, та зате з Другої світової війни живе ще 169 інвалідів (зареєстрованих в СУВІ) з УПА і 1 УД УНА та інших наших військових формацій.

В минулому році Суспільна Служба Комбатантів уділила допомог на квоту 14,385 дол., а то: 19 інвалідам на рідних землях, 177 в Європі, 2 в Південній Америці й 3 в Канаді, а зокрема в ЗСА в тім році закуплено протези нашим інвалідам, які мають ампунтовані ноги, що проживають в Нью Йорку, Міннеаполісі і Рочестері. Один інвалід, кол. старшина 1 УД УНА, без руки проживає у Філядельфії.

Від 1953 року до кінця 1962 р. у "Вістях Комбатанта" подавано списки інвалідів, які користувалися допомогою ССК (останньо такий список був поміщений в ч. 3-4 з 1962 р.). На прохання підопічних інвалідів тих списків далі не проголошується.

Інж. Куропась заскочив Суспільну Службу Комбатантів другою новиною про те, що сам Відділ ОБВУА в Чикаго зі спеціального фонду допомагає потребуючим, і то не тільки в Чикаго, але висилає допомогу навіть до Австралії. При цьому пригадуємо, що наші комбатантські організації, які ще від 1953 р. співпрацюють з ССК — устійнили, що вся допомога українським інвалідам і німечним кол. українським воякам має вестися зосереджено у Суспільній Службі Комбатантів.

Управа Суспільної Служби Комбатантів

ДИВІЗІЙНИКИ ПРИВІТАЛИ ГЕНЕРАЛА П. ШАНДРУКА З ЙОГО УРОДИНАМИ

В неділю, 23-го лютого ц. р. делегація Братства кол. вояків 1-ої Української Дивізії УНА відвідала кол. Головнокомандуючого Української Національної Армії ген. штабу ген.-полк. Павла Шандрука в його домі з нагоди його уродин.

Голова Головної Управи Братства Дивізійників д-р Роман Дrajньовський, який прибув у товаристві своєї дружини пані Ніни, передав Достойному Ювілятові, якому сповнилося 86 років життя, щирі вояцькі побажання і подарунки від Головної Управи Братства та Братства “Броди-Лев”. Від імени Крайової Управи Братства в ЗСА вітали генерала заступник голови Крайової Управи на східню округу мгр. Богдан Артимишин та представник Братства в Політичній Раді УККА пресовий кореспондент мгр. Олександр Луцький, а від філіядельфійської Станиці Дивізійників її новообраний голова інж. Михайло Ліщинський.

При цій нагоді делегати поінформували Ювілята про біжучу організаційну та видавничу працю Братства, про участь дивізійників у працях Другого СКВУ та Світового Об'єднання Українських Комбатантських Організацій, про перевидання книжки “Броди” з нагоди 30-річчя боїв Української Дивізії під Бродами, а теж про об'яви Головної Управи Братства з останнього часу із закликами до всіх колишніх вояків Української Дивізії в усьому світі брати численну участь у прощах до Риму в липні ц. р., в українських святкуваннях Святого Року під покровом Голови і Первоієрарха

Помісної Української Католицької Церкви Його Блаженства Патріярха Йосифа I, а теж про звернення до всіх Крайових Управ і Станиць Дивізійників включитися активно у гідні відзначування цьогорічних роковин 25-річчя з дня, коли Головний Командир Української Повстанської Армії, братньої визвольної армії в часі Другої Світової Війни, сл. пам. генерал Роман Шухевич — Тарас Чупринка згинув на полі слави у бою з московсько-большевицьким наїздником за ті самі ідеали української незалежності і соборності, за які вояки Української Дивізії полягли у боях з відвічним ворогом України під Бродами. Генерал Шандрук повністю схвалив працю та заклики Братства Дивізійників, характеризуючи їх як вияви всебічної соборницької дії Братства в рамках українського комбатантського, церковного та громадського життя.

Достойний Ювілят, видимо зворушений відвідинами дивізійників, подякував отвертим вояцьким словом за пам'ять про нього.

О. Л-ий

“ВІСТІ КОМБАТАНТА”

розписують конкурс на статті на військові теми:

“ОРГАНІЗАЦІЯ МАЙБУТНЬОЇ УКРАЇНСЬКОЇ АРМІЇ”, якою вона повинна бути, які шанси її творення, яка її схема.

“СОВЕТСЬКІ ВІЙСЬКОВІ ЗАЛОГИ В УКРАЇНІ” — автор статті мусить покликатися на джерела своїх інформацій, — яка роля тих залог, який їх етнічний характер, яке їх відношення до українського населення і т. д.

“СТРАТЕГІЧНІ КОРДОНИ УКРАЇНИ” — які вони і яка їх актуальна вартість при сучасному розвитку зброї та комунікації.

Розмір статті від 6 — 16 сторінок машинопису з одним відступом. Статті будуть друковані у “Вістях Комбатанта”. Редакційна Колегія визначить черговість нагороджених статей — 1-а нагорода \$250.00, друга — \$150.00, третя — \$100.00. Просимо присилати статті без підпису — прізвище автора в окремії малій коперті. Присилати статті до кінця серпня ц. р.

НА СЛУЖБІ НАРОДУ

СТЕПАН ПАЛАДІЙЧУК, 1888 — 1974

В суботу, 30 листопада 1974 р. в залі Інституту св. Володимира в Торонті була доповідь відомого українського поета в Канаді Бориса Олександрова.

Серед учасників на доповіді знаходився також і Степан Паладійчук, відомий педагог та суспільно-громадський діяч, людина похилого уже віку, яка не пропускала жодної культурної імпрези. Він прибув на доповідь, не зважаючи на погану погоду. При виході з будинку впав на покритих ожеледю сходах і, замість додому, його повезли до шпиталю, де він два дні пізніше попрощався із цим світом.

Степан Паладійчук народився 8 січня 1888 р. в подільському селі Шупарка, Борщівського повіту в Галичині, яка тоді була одним із коронних країв багатонаціональної Австро-Угорської імперії. Народився він у незаможній селянській сім'ї, вже змалку привикаючи до важкого і трудолюбивого життя своїх батьків. Народну школу відвідував він у своєму селі, а середню освіту здобував в Учительській семінарії в Заліщиках. Після першої світової війни він закінчив Педагогічний Інститут в Варшаві.

Закінчивши учительську семінарію в 1909 році, Покійний учительював в народних школах Борщівського повіту та віддався праці для усвідомлення свого народу. Через те був на списку “ненадійних” і шкільна влада не дозволяла йому задержатися довше на одному місці. Одружившись також з учителькою Антоніною Чолкан, мусіли вони постійно переходити з одного села до іншого.

З вибухом першої світової війни Покійний був мобілізований до австрійської армії і в 95-ім полку піхоти перебував на східному фронті в ранзі хорунжого. 4 червня 1916 року попав він під Луцьком на Волині в російський полон. Доля, одначе, бодай тут була ласкавіша для нього й його затримали в Україні на праці у добрах графа Браніцького у селі Черепині, Таращанського повіту на Київщині. Тут він мав та-

кож неприємності з московською владою за те, що зичив знайомим з праці людям українські книжки, друковані в Галичині, яких йому вдалося декілька задержати при собі. Тоді це була “мазепинська” пропаганда так само, як тепер це називається націоналістична пропаганда, за яку саджають до

На світлині з червня 1917 р.: Фрагмент з посвячення хреста в пам'ять Шевченкові та всім борцям за свободу у селі Черепин, Таранщанського повіту на Київщині. С. Паладійчук на задньому плані вистас понад голови учасників, між хрестом а прапором під транспарентом.

концентраційних таборів. Тут на згаданій роботі його захопила російська революція в березні 1917 року й кинула у вир революційних подій. Тоді він почав українізувати місцеву школу, а згодом був призначений шкільним інспектором українських шкіл Таранщанського повіту. Перебуваючи в селі Черепин, Паладійчук спричинився немало до національного освідомлення села і за його ініціативою влаштовано було в серпні спізнене Шевченківське свято на Шевченковій горі, на якій поставлено великий хрест. Коли за гетьманської влади дозволено було відновити Корпус Січових Стрільців під командою полк. Євгена Коновальця, Паладійчук вступив в його

лави, але за Директорії був призначений Комісарем Таращанського повіту й на цьому пості перебував аж до поновної большевицької окупації в 1919 р. Осінню 1919 р. Покійний повернув назад до Корпусу Січових Стрільців і після ліквідації регулярного фронту 2 листопада 1919 р. був інтернований у таборі в Польщі. В таборі він зголосився на посаду учителя в Більчу Золотому, Борщівського повіту, де перебувала його дружина з дітьми. Тут він перебув першу окупацію північно-східної Галичини большевиками літом 1920 р. Але це було тільки тимчасово, бо, як тільки закріпилася польська влада в Польщі, Паладійчука перенесено на учительську посаду аж до Ченстохови в корінній Польщі, де він перебув 20 років аж до другої світової війни.

Перебуваючи далеко від рідних земель й українського народу, Паладійчук зорганізував українську школу у Ченстохові для дітей українців-наддніпрянців, що опинилися там як емігранти з окупованої большевиками України. Сам він був активним членом (зв'язковим) "Взаємної Помочі" українського учительства у Львові, УВО, а пізніше ОУН та передплатником українських часописів та журналів. Працював над підвищенням своїх учительських кваліфікацій. Своїх дітей вислав до школи до Галичини, щоб дати їм добре українське виховання.

В час другої світової війни, коли німці захопили польські землі під свою владу, Паладійчук перейшов на працю учителя на українські землі Сяніччини, де пізніше був номінований інспектором українських шкіл Сяніцької округи. Перед наступом большевицьких армій Паладійчук подався далше на Захід й опинився в таборі для біженців у місті Новому Ульмі у Південній Німеччині, звідки в 1974 р. виїхав з сином Романом, дочкою Орисею (Кривинюк) і внуками до Канади.

Перших шість років Паладійчук працював фізично. Згодом, як активний член Українського Національного Об'єднання, був обраний секретарем Краєвої Екзекутиви й перейшов на працю в УНО, де був інспектором шкіл УНО і директором школи Філії УНО в Торонті-місті. На протязі кількох років був головою Провінційної Екзекутиви УНО Онтаріо. Під час свого учителювання в Торонті він виховував українську дітвору на свідомих синів і дочок української громади в Канаді. Бог нагородив його поважним віком і фізич-

ними силами, які він всеціло віддав для добра української громади. Праця його не пішла на марне, бо його діти і внуки — це свідомі українці, які також не жаліють ані гроша ані труду для української справи. За Польщі обоє вони зазнали благ польських тюрем, за приналежність до ОУН, Роман у Березі Картузькій, а Оріся у Львові.

Останніми роками Покійний почав був занепадати на здоров'ю й тому довгі канадійські зими перебував на соняшній Флориді. Не зважаючи на те, він не переставав цікавитися життям української громади та українськими справами.

Степан Паладійчук був також автором цінних споми-нів з часів Визвольних Змагань, 1917-1920, а один з них був "Спомини про Гребенківщину", друкований у "ВК" ч. 1 (27) 1967. Покійний залишив також свої спомини з часів перебування в Україні, які чекають своєю черги у редакції "Вістей Комбатанта".

Степана Паладійчука, воїна та педагога, невтомного тру-даря на громадській ниві не стало, але залишилися сліди його праці, а особливо добрий приклад. Його колишні учні, знайо-мі і приятелі продовжуватимуть, так як їх учив словом і ді-лом Покійний. Вступаючи в таємний гурток при учительській семінарії в Заліщиках, він, як молодий юнак, присягав на вір-ність Батьківщині, якої він не забув до кінця свого життя, докладаючи усіх своїх сил для звільнення свого народу з-під чужого панування.

Василь Верига

ХРИСТОС ВОСКРЕС!

В день світлого празника

*Ієрархам наших церков, нашим гленам, науковим,
громадським та політичним організаціям
і всьому українському громадянству
щирі бажання передає*

УПРАВА БРАТСТВА «БРОДИ-ЛЕВ»

ВІДХОДЯТЬ МОГІКАНИ

2 грудня 1974 р. відійшов у вічність вояк, педагог і суспільно-громадський діяч — **Степан Паладійчук**.

З відходом у вічність побратима-вояка, Ст. Паладійчука, у моїй пам'яті відтворюються події з-перед 55-ти років, коли я, вісімнадцятилітній юнак, мав честь пізнати четаря Ст. Паладійчука, у травні 1919 р., у місті Тетієві, Таращанського повіту на Київщині.

То були бурхливі революційні часи. Ні одна влада не могла устатуватися. Після гетьманського перевороту та по перебранні влади Директорією Української Народньої Республіки, великі простори української землі стали ніби диким полем, по якому гарцювали різні отамани й отаманчики — комуністи, боротьбісти, комбеди (комітети бідноти) і звичайні банди грабіжників, фронтовиків-дизертирів, що засвоїли лєнїнське гасло: "Грабь награбленное!"

Директорія УНР, на чолі з Головним Отаманом Симоном Петлюрою, концентрувала свою увагу на військову організацію на захист важливіших центрів та столиці, щоб протиставитись загарбникам як із півночі, так і зі сходу — червоних комуністів та білих монархістів, собі рідних по крові братів, а наших ворогів, хоча під іншими масками. Свідомий елемент української державности, у самозахисті, творив свої повстанські групи для боротьби з руйнниками. Після розгрому повітової управи м. Таращі, яка була речником УНРеспубліки, — повітовим центром стало м-ко Тетіїв. Тут діяла славна повстанська організація, яку очолював отаман Оверко Куравський. Щоб надати цій повстанській організації авторитету влади, був утворений військовий комісаріят, комісаром якого був капітан Петро Бондаренко, колишній учитель, походив із с. Кошоватої, земляк славного диригента О. Кошиця. Я належав до відділу військового комісаріату для доручень розпорядків по околицях, розвідки та зв'язковим по організації повстанських клітин.

Десь у першій половині травня 1919 р. комісар Бандаренко представив нам комісара адміністраційних цивільних справ на Таращанський повіт, четаря Ст. Паладійчука, якого приділив нам головний повстанський штаб. По його лагіднім та розсудливим зверненні до нас, про правопорядок державницького закону, почули ми і про справедливість для всіх. Після паради, знайомства з ним, ми, запальні голови, обмінюючись між собою враженням, гуторили: “Який з нього комісар? З його лагідністю і мухи не вб'єш”. За тодішніх обставин діяв неписаний закон: “зуб за зуб...” Та згодом, коли ми довідалися, що він, як полонений австрійської армії старшина, у полоні ще від 1915 р. і звільнений революційними діями у 1917 р. не поспішив до родини в Галичину, а навпаки — увімкнувся в лави борців за Українську Державу, зорганізував уже дві українські гімназії, а тепер призначений повстанським штабом до нас комісаром, — ми набрали до нього пошани й поваги та з великим респектом не називали його інакше як “професор”, “комісар”. Його адміністраційні розпорядки і відозви — я розповсюджував, де міг.

У пам'ять св. п. проф. Ст. Паладійчука не можу не згадати ось такої однієї події, яка могла б закінчитися для нас трагічно — спільною могилою. У серпні того самого року большевицька червона армія, під тиском білогвардійців-денікінців із півдня збоку Криму та Одеси, панічно відступала до Москви, і саме теренами нашого розташування. Із непевних чуток ми знали, що із заходу наступають об'єднані Галицькі та “Петлюрівські” (тоді так казали) військові з'єднання. На змобілізованих наспіх селянських возах нас було біля 60-ть осіб, озброєних рушницями та двома кулеметами. Штаб на двох бричках, — між членами якого був і наш комісар, С. Паладійчук, — вирушив ранком у бік міста Сквири, де за нашими відомостями мала б бути регулярна Українська Армія. Опівдні, із правого боку, появилася якась кіннота — півсотні вершників... Вона раз наближалася, то знову відставала. Не знаючи хто ми, нас не обстрілювали, — то й ми лише підганяли коней бігти швидше. По якімсь часі, раптом кіннота в розсипній кинулась нас атакувати — наші ж кулеметні та рушничні постріли примусили їх завернути за горбок, але по короткім часі вони повним гальопом погналися за нами, і почався змаг прудкості кінських ніг, запряжених

ГЕН. ХОРУНЖИЙ Д-Р РОМАН ДАШКЕВИЧ

**11 січня 1975 року помер у Куфштайні в Австрії
на 83-му році життя**

**Генерал-хорунжий д-р Роман Дашкевич
один із організаторів новітньої української збройної сили.**

Д-р Роман Дашкевич, народжений у 1892 р., був перед Першою світовою війною одним із найперших організаторів "Січей", з яких рекрутувався головний легіон Українських Січових Стрільців. Попав у вересні 1916 року в російський полон, що його перевів в Забайкальській області. Після вибуху революції перебрався до Києва, де став одним з організаторів куреня Січових Стрільців, який

розрісся до корпусу. Був організатором та командиром Гарматної бригади Січових Стрільців. Був першим головою Стрілецької Ради, що існувала у тій зразковій військовій формації, як дорадчий орган її командира, полковника Євгена Коновальця. Гарматна Бригада Січових Стрільців вирішила бій під Мотовилівкою 18 листопада 1918 р., який припечатав долю Гетьманщини Павла Скоропадського, — на жаль, у тому бою згинули сотники Федір Черник та Микола Загаєвич, одні з найбільш бойових і бравурних українських старшин нашої Визвольної війни.

Після прогри Визвольних змагань Роман Дашкевич вернувся до Львова, закінчив правничі студії, що їх розпочав перед війною, та став у Львові адвокатом. За посередництва екзильного уряду УНР у Варшаві — дістав від польського міністерства військових справ дозвіл на творення парамілітарної, формально пожежно-спортової організації "Луги", до яких вербував головним, деяких вже наполовину спольщених наших юнаків із передмість Львова та околиці. Пресові видан-

Щоб це питання належно зрозуміти, треба глибше проаналізувати ідентичності росіян і українців та їхні соціо-економічні та соціологічні характеристики.

Одною з найважливіших причин такого стану був брак територіальної єдності України. Навіть в 1917-20 рр. кордони України часто змінювалися. У 1917 р., після революції, російський уряд визнав територію України в центральних сільсько-господарських областях. Поза її кордонами опинилися Донбас, Одеса, Херсон, Дніпропетровськ, Кривий Ріг і Запоріжжя. В той час в Україні було багато урядів і “проти-урядів”, з якими змінювалася влада над територією. Навіть свідомі українці не завжди були певні, де кінчається територія України, наприклад, Шульгин, визначна постать в національному українському таборі, казав: “Одеса — це не Україна”.

Також заходили зміни в кордонах Радянської України. В 1920-их рр. Україна втратила Таганріг і, здається, Шатки, в користь Російської ФРСР. Щойно в 1939-45 рр. територія України поширилася, коли до неї прилучено Львівську, Тернопільську, Івано-Франківську, Рівенську, Волинську, Чернівецьку й Закарпатську області, а згодом в 1954 р. також включено Крим.

В теорії легко сказати, що територія України — це її етнографічні кордони, але як це застосувати на практиці? Згідно з цією теорією, територія України вважається та, де живуть маси українського населення, тобто селянство. А що тоді зробити з містами? Як розв'язати проблему Донбасу й Одеси, в якій українці становлять малу національну меншину?

Брак територіальної єдності України видно теж з браку постійного столичного міста. Київ завжди вважався першим містом України, але не завжди був її столицею. Не був нею за Гетьманщини, ані на початку радянського періоду. Це створювало суперництво між київлянами, східними донбасцями, екатеринославцями і харків'янами. Навіть була спроба радянської армії відлучити Одесу від України й створити окрему Радянську Республіку.

Чим далі йти в давнину, тим більш затьмарується картина щодо кордонів України. Історичні території України не включали Півдня, де є тепер Одеса, Крим, Донбас, а кінчалися десь в долині Дніпра. Українці почали заселявати Південь

і Південний-Схід щойно в XIX і XX-му ст., вже після греків, сербів, росіян, жидів і німців. Вони поселялися поза містами. Дехто міг би твердити, що вони не мали професійних промислових фахів, але росіяни також їх не мали, а поселялися по містах.

Проф. Гіршфельд, науковець і український патріот, аналізуючи переписи населення з 1897 і 1926 рр., писав у 1930 р., що три четверті населення Донбасу, яке було народжене поза Донбасом, прибуло з-поза України. Він бачив причину в цьому історичну інертність сільсько-господарського народу, який не мав бажання міняти своєї професії. Для українського селянина земля була найціннішим майном і найбільшим ідеалом. В пошуках за нею він йшов аж поза Урал. Він думав, що пізніша надвишка українського селянства піде до міст, але події після 1930 рр. не виправдали його сподівань і цей двоподіл залишився досі.

Аналізу двоподілу населення України також зробив проф. Сулліван, який ствердив, що російський був Схід і міста інших частин України, а український — Захід і села. Він приписував це явище тільки соціологічним процесам. Д-р Шпорлюк вважає, що знищення цілих соціальних груп населення чи поодиноких осіб, як також події 1930-их років мали багато більше значення у цьому двоподілі.

Україну не можна порівнювати з іншими радянськими республіками хоч би тому, що її територія більша, а економічне значення важливіше, ніж усіх європейських не-російських республік взятих разом. У своїй аналізі д-р Шпорлюк поділив Україну на шість районів, а саме: Південний, Дніпропетровський, Північно-східний, Харківський, Центральнo-західний (Київ) та Західний (Львів і усі області прилучені до України після 1939 р.).

У поодиноких районах зріст росіян різний. На приклад згідно з переписом населення з 1970 р., в Донбасі росіяни становили 41% населення, а на Заході тільки 5.9%. Російське населення зростало між 1959 а 1970 рр. у Дніпропетровську на 40 %, а на Заході — 10.6%, у Донбасі тільки 30% міського населення подало українську мову як матірню. В абсолютних числах українці там зменшилися на 1.9%, а росіяни збільшилися на 30%. Перехід з української мови на російську проходить на 1% річно.

Приходить питання: "Чи Донбас є дзеркалом майбутності України?" Радянська влада бачить Донбас як модель для розв'язки національного питання, але чи можна його застосувати в інших районах України?

Частинну відповідь на це питання можна знайти в книжці Курмана й Лебединського про населення Харкова. Хоч в 1897 р. тільки 25% населення Харкова було українське, то 1926, 1939 і 1959 рр. українське населення тут релятивно зросло. У 1968 р. появилася у "Советская этнография" розвідка про російсько-українські відносини в селах, які межують на пограниччі Росії й України. В мішаних селах, де росіяни й українці спільно живуть на протязі 300 років (при чому взято до уваги ті села, де українці перші поселилися і навпаки), занотовано в 1950 роках перехід з російської на українську національну ідентичність. Між роками 1952-54 і 1964-66 стан російського населення значно обнизився. Люди, які в 1952 р. подавали себе в адміністративних документах за росіян, в 1966 р. змінили це на українців.

У переписі населення 1959 р. всі мешканці села подали себе за українців, хоч ще в 1952 р. було їх лише 53%. Деякі діти росіян подавали себе за українців, а дехто з них навіть "зукраїнізував" своє прізвище, наприклад, з Кривогузова на Кривогуз чи з Максакова на Максак. При запитанні, чому вони це зробили, вони звичайно відповідали, що вони живуть в Україні й тому є українцями й при тому підкреслювали, що не важне чи вони себе визнають росіянами чи українцями. Інші знову не знали, чи вони українці чи росіяни. Отже, з цього виходить, що в Україні також проходить зміна національної ідентичності серед росіян.

Д-р Шпорлюк твердить, що люди, які впали жертвою русифікації, були мало свідомі, звичайно неписьменні, до яких не дійшла жодна національно-політична концепція. Очевидно, що при іншій культурній політиці вони стали б українцями.

Перепис населення 1970 р. підтвердив, що русифікація українців в Харкові продовжується. Там близько 10% населення подало себе за українців, які не вживають, а, часто, й не знають рідної мови. Але цікавий епізод стався в Харкові при заснуванні нової вечірньої газети за режиму Шелеста в Україні. Видавці стали перед питанням, якою мо-

вою її видавати. Багато сумнівалося, чи українська газета матиме успіх. Проте, сьогодні “Вечірній Харків” є дуже популярною газетою з великим тиражем.

Ситуація дещо змінилася на Півдні України. Українці мігрують до Одеси, Криму, Дніпропетровська й Запоріжжя. Тут національне питання більш актуальне, ніж в Харкові чи Донбасі, згадавши хочби “Дніпропетровську аферу”, яка скінчилася арештами студентів і викладачів за національну діяльність. Проте панує далі російський шовінізм, про що свідчить Д. Шумук, коли описує в своїй книжці “За східним обрієм” враження з Одеси в 1970 р. Коли він говорив на вулиці українською мовою, йому зробили закид: “Дивись, тут якийсь бандерівець появився і навіть Одесу вважає Україною”. Також російський “Самиздат”, інші публікації (“Слово нації”), а навіть Солженіцин, при обговоренні питання відділення України від Росії, вважають, що Південь України — це не Україна.

Київ в останніх часах росте дуже швидко й в ньому число українців збільшилося до 64%. Помимо поверховних вражень, Київ є тепер більш українським містом, ніж він був в 1960 чи 1970 роках. У Львівщині процент російського населення обнизився з 21% до 14% (про місто Львів нема даних).

Отже, тепер існує в Україні два зразки українсько-російських відносин: Донецький модель, в яким урбанізація, модернізація й індустріалізація є синонімами русифікації, та другий — Київ і Львів — оба модерні індустріальні центри — де українська ідентичність зберігається і підноситься.

Доповідач розглянув можливості існування українського територіального, а не лінгвістичного, націоналізму. Тепер в Україні живе понад 6 мільйонів людей (15% всіх українців), які вважають себе українцями, хоч їхня мова російська. Якщо обмежимо українську національність до мови, тоді нам дорого треба було б заплатити за нашу незалежність. Можливо, незалежність від Росії варта такої ціни, хоч з тим були б пов'язані певні економічні дислокації, як також потрібна була б певна гарантія наших інших сусідів, які не трактували б незалежну Україну як територію до нової експансії та намагань асиміляції. Приклади білорусів, які щораз більше мовно асимілюються, хоч затримують свою територіальну й національну ідентичність, Фінлядії, де живуть шведи-фінляндці, які говорять по-шведськи, чи Ірландії свідчать про можливість такої розв'язки національного питання.

Д-р Д. Поспеловський, професор Університету Вестерн Онтаріо в Лондоні, Канада, доповнив доповідь д-ра Шпорлюка. Він підкреслив, що впливи двох народів, які живуть разом, діють в обі сторони, наприклад, Харків, місто традиційної російської культури, де тільки 31% населення говорить українською мовою, має три чи чотири українські газети, а тільки одну чи дві російські. Розвиток української ідентичності — це феномен ХХ-го століття, про що може свідчити хоч би революція в Росії, під час якої такі маленькі держави, як Естонія, Литва і Латвія, зуміли здобути свою незалежність, а Україна ні. В Україні найбільші бойові успіхи мали загони Махна й Григорієва, а національні українські групи тільки міняли свої уряди. На початку ХХ-го століття питання української ідентичності було на дуже низькому рівні.

Заходить також питання, як ідентифікувати українців у СССР — по мові чи прізвищах. Залежно від цього поняття, можна знайти багато українців в Секретаріаті ЦК Партії, Політбюрі, не згадуючи вже про маршалів збройних сил.

В питанні дефініції національності можна знайти подібності поглядів українських та російських дисидентів. Вони вважають, що це є прийняття національної культури, духових вартостей народу, любов і пошана до культурних вартостей, традиції тощо. Росіяни також відкаються над знищенням їхніх культурних пам'яток радянською владою, наприклад, в останніх трьох роках в Москві зруйновано понад 100 старовинних церков і інших будівель, а коли в 1930 рр. висаджувано в повітря храм "Христа Спасителя", пам'ятку з Наполеонської війни, Кагановіч сказав до преси: "піднесім спідниці Росії". Ці факти є доказом того, що "радянський модель" розв'язки національного питання не має успіху й тому краще вживати терміну "советизації" чи "денаціоналізації" всіх національностей в СССР, включно з російською, ніж "русифікації". Тому, що ця "советизація" чи "денаціоналізація" проводиться у "лінгва франка", якою є російська мова, її легко надуживати російськими русифікаторами.

Можливість створення української нації з російською мовою не можна порівнювати до Ірландії, яка не тільки мала іншу релігію від Англії, але до того була від неї відділена морем, тоді як Україна мала з Росією тисячолітню історичну, культурну й духовну асоціацію. Тому українці багато легше

денаціоналізуються, як інші народи. На приклад, українцям в Москві, які прибули з України, важко говорити по-українському, й вони по кількох реченнях переходять на російську мову, тоді, як таке явище не трапляється з литовцями чи людьми іншої національності, які живуть в Москві. Д-р Поспеловський сумнівається, чи можливо українцям задержати свою ідентичність, затративши свою мову.

На кінець він заявив, що комунізм у своїй теперішній формі не буде довго існувати в ССРСР, бо ідеологія, базована на антагонізмові й ненависті приведе до ворожнечі не тільки між іншими націями, але також між самими росіянами. Це допоможе національному розвитку інших націй, а в тому й українській.

Марія Барагура

ТРИ КОНЦЕПЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДИВІЗІЇ “УКРАЇНСЬКА, НІМЕЦЬКО-ПРОУКРАЇНСЬКА Й НІМЕЦЬКО-ПАРТІЙНА

Хоч Вольф-Дітріх Гайке у передмові до своєї книжки “Українська Дивізія “Галичина” застерігається, що його праця, написана професійним штабовим старшиною, має строго історично-військовий характер з метою представити стратегічні міркування автора й описати бойові дії цього з’єднання, всеж Гайке виходить поза закреслені межі й порушує в книжці низку інших проблем і тем, як: загальне історично-політичне тло, політичне значення Дивізії й її ролі в реалізації державницьких змагань українського народу шляхом творення власної збройної сили, концепції, що лягли в основу творення й трактування Дивізії її ініціаторами й реалізаторами. Автор також дає спробу характеристики психології українського вояка, заторкає питання української духовної культури (музика, спів, театр, звичаї). Деякі розділи, як “Спогад пережитого бою” й “Оборона Гляйхенбергу” стоять на межі художнього репортажу.

Одна із тих проблем, а саме розбіжність трьох концепцій творення Дивізії — української, німецько-проукраїнської

й партійно-німецької сторони стала темою цієї довідки. І попередньо згадані теми й моя специфічна тема не є автором ніде опрацьовані в окремому розділі, але розкинені на різних сторінках його праці, чи згадані тільки натяком, або заховані поміж рядками. Їх треба самому читачеві виловлювати, систематизувати й оформлювати в теми.

Треба подивляти, що автор-чужинець, професійний штабовий старшина, вихований у пруському дусі бездушності й сліпого послуху та залізної дисципліни, який тільки короткий час перебував у безпосередньому контакті з українцями, вмів так глибоко увійти в надри української душі, зокрема вояка, відчувати задушевні бажання української людини, зрозуміти національно-політичні й державницькі аспірації й конкретні змагання до волі українців, допомагати їм реалізувати ці стремління, підтримувати й плекати вояцькі чесноти, розуміти й вибачати недоліки.

Щоб краще зрозуміти становище й погляди автора, треба розглянути загальне тло, на якому відбувалося постання й формування Дивізії та її бойові дії.

Світ знаходився у смертельному змаганні — держав “оси” з одного боку й большевицько-аліантських сил з другого. Провідним українським чинникам було ясно, що рішається доля світу й що український нарід мусить мати свою збройну силу, або бодай її зав’язок, що став би ядром майбутньої національної Армії.

І хоч програ на німців уже зарисовувалася, а після сталінградської катастрофи стала зовсім виразною, українська сторона рішилася створити власну збройну формуацію.

Український підхід був такий: хай німці створять відповідну політичну базу, покажуть українцям їхнє місце в Європі, а тоді й українці підуть з ними. Виходячи з такого загального становища, Дивізія в розумінні українських чинників мала мати строго український національний характер, мала боротися виключно проти большевиків, щоб тим підкреслити політичний і національно-державницький характер з’єднання, яке проливає кров не проти західніх аліантів і не в інтересах німців, а проти відвічного ворога українського народу — російсько-большевицького окупанта. Через історично-політичні обставини таку збройну силу можна було створити тільки по боці німців, бо українська територія була під

їхньою окупацією. Але українські чинники не виключали можливості перейти у слушний час на сторону аліантів, якщо б цього вимагала українська рація. Становище українських чинників підтримав митр. А. Шептицький, який заявив, що “немає ціни, якої не треба б заплатити для створення Української Армії”.

Ціллю, яка присвічувала українській стороні в творенні Дивізії, був не так мілітарний аспект цього з'єднання, бо одна дивізія не могла мати впливу на вирішення війни. Їй присвічували інші далекосяжні цілі — політичне значення Дивізії, як носія ідеї національно-державного визволення України за допомогою збройної сили. Тому українські чинники робили всякі заходи, щоб надати Дивізії український національний характер, щоб дати їй змогу перейти якнайдосконаліший військовий і бойовий вишкіл, щоб вжити її до бойових дій на спокійніших відтинках фронту, щоб у той спосіб Дивізія набувала ступнево фронтового досвіду без зайвих втрат або повного розбиття. На її базі мало відбутися формування дальших українських дивізій до створення Української Національної Армії включно.

Це становище українців підтримує в усіх пунктах майор Гайке з виїмком, очевидно, можливості переходу на бік аліантів, що з українського боку могло бути подиктоване українською рацією, з німецького боку було б зрадою. У своїх звітах до керівних німецьких військових і політичних кіл Гайке, як шеф штабу Дивізії, завжди підкреслював її політичне значення, звертав увагу на особливості психіки українського вояка і потребу відповідного підходу до нього, боронив Дивізію перед висланням у грізні відтинки фронту, впливав на командувача Дивізії ген. Фрайтага, щоб обмежити кількість німецьких старшин і обсадити командні пости українськими старшинами. Він клопотався про якнайкращий вишкіл, озброєння й виряд Дивізії. У цьому відношенні він тісно співпрацював зі зв'язковими українськими старшинами сот. Дмитром Палієвим, а після його загину зі сот. Любомиром Макарушкою, для яких не має слів похвали, з УЦК, Військовою Управою та з відповідними німецькими про-Дивізійними й про-українськими чинниками, як губернатором Галичини д-ром Вехтером, д-ром Бауером, Льозакером, Бізанцем й командувачами вермахту. Мав теж контакти з УПА, про яку

часто згадує в своїй книжці. За його спостереженнями УПА початково ставилася обережно до Дивізії, вела проти неї неприхильну пропаганду, перетягала членів Дивізії на свій бік, хоч до зіткнення не приходило. Згодом стосунки наладилися. Під Бродами представники УПА запропонували Дивізії співпрацю й допомогу, але штаб Дивізії не прийняв цієї пропозиції, бо повстанці УПА були в цивільно й не мали озброєння й їх допомога могла стягнути пімсту большевиків на полонених вояків Дивізії. Згодом стосунки кращали, старшини й стрільці Дивізії, перебуваючи на відпустці, вишколювали бійців УПА, а коли Дивізія знайшлася на порозі капітуляції, частина її членів перейшла до УПА.

Про своє становище до Дивізії Гайке пише так: "Цю працю написав німець, який пізнав і пережив історію й відносини Української Дивізії, найбільшого суцільного українського військового з'єднання по німецькому боці в часі другої світової війни, і який намагався зрозуміти події з української точки зору. Він тим більше стоїть по їхньому боці, бо сам пережив тодішні великі похибки німецької політики, які також мали вплив на Українську Дивізію" (стор. 14-та).

На сторінках своєї праці Гайке часто обговорює й роль інших чинників, які творили Дивізію, а саме німецьких проукраїнських і про-дивізійних кіл, які частково рахувалися з вимогами українських політичних кіл, але не втрачали з ока передусім німецьких інтересів. Це були губернатор Галичини д-р Отто Вехтер, його заступник д-р Людвиг Льозакер, д-р Отто Бавер, полк. Альфред Бізанц та деякі армійські (вермахтські) кола, що йшли по лінії першого шефа штабу східних німецьких армій фельдмаршала Бравхіча, що з місцевим населенням треба нав'язати мирні взаємини і використати його потенціал до боротьби проти большевиків. Були дві основні німецькі концепції розв'язки питання Сходу в тому й Україні. Перша, сперта на "Майн Кампф" Гітлера, політика райхокомісаря України Еріха Коха, який визнавав аксіому, що "тільки німецька кров вирішить долю Сходу Європи" й який, згідно з концепцією Гітлера, стояв на становищі, що східня Європа має стати колонією Райху. Відповідно до того він безоглядно поступав із населенням України, як з майбутніми німецькими рабами й відкидав будьяку думку співпраці взагалі, а творення української збройної сили зокрема.

Цій колоніальній політиці Коха й інших керівних кіл Райху протиставив свою політику губернатор Галичини д-р Отто Вехтер. Його принципове становище до українського питання було таке: шляхом українсько-німецької співпраці доцільно запрягти українців до німецького воза, а самому вибитися на носія нових форм німецького панування на Сході. Вехтер говорив: хай українці покажуть, що можуть, а згодом дістануть в Європі відповідне місце. Д-р Вехтер, пише Гайке, "за допомогою створення Української Дивізії хотів активізувати українське питання й притягати українців до тіснішої співпраці з німцями. У невдачах німців на східному фронті Вехтер вбачав деяку можливість зміни німецької політики щодо українців при умові, що українці візьмуть участь у збройній боротьбі проти комунізму по німецькому боці". Його міркування були такі, що німецька політика на Сході зазнала невдачі і що потрібна співпраця німецького й українського народів, Щоб його становище мало успіх — він вибрав собі за терен експерименту своєї концепції Галичину, де ще жили традиції австрійських впливів. На випадок успіху Вехтер сподівався, що його концепція візьме верх над політикою Коха й у той спосіб сповниться його задушевна мрія — він стане творцем і носієм нової німецької східно-європейської політики. Сам Вехтер, хоч і був членом партії, всеж мав психіку австрійця з традиціями Габсбурської монархії. Це й поставило його в опозицію до Коха.

І хоч Вехтер виходив у своїй українській політиці та в планах створити Українську Дивізію з позицій німецького патріота, Гайке вважає його за великого прихильника так Української Дивізії, як і української справи взагалі. У багатьох розділах своєї праці Гайке підкреслює позитивне становище Вехтера до Дивізії, його заходи зробити це з'єднання українським з політичною місією, обсадити командні пости українськими старшинами, зберегти з'єднання перед висилкою на фронт у небезпечне місце та заступити командуючого Дивізією ген. Фріца Фрайтага людиною, яка має зрозуміння для українських інтересів та своєї місії Дивізії, як теж психіки її вояків. Гарно представляє Гайке заходи Вехтера, щоб спаралізувати потягнення деяких німецьких кіл з метою зробити Українську Дивізію ще однією німецькою дивізією, що тільки складається з українців, та знешкідливити часто

анонімні заходи роззброїти Дивізію та зліквідувати її, включаючи окремі її курені, а то й окремих вояків в інші німецькі з'єднання. Гайке пише, що Вехтер до кінця виконав свої зобов'язання щодо Дивізії, навіть тоді, коли ген. Фрайтаг покінчив самогубством, щоб звільнити себе від відповідальності. Завдяки заходам Вехтера Дивізію в момент капітуляції німців перекинено на західній фронт, щоб не попала в руки більшовикам, але дісталася до альянського полону. Щойно тоді, коли доля Дивізії була забезпечена Вехтер, пише Гайке, "відійшов у невідомому напрямі в гори".

Добре ставилися до Дивізії високі командувачі вермахту, зокрема командуючий групою "Північна Україна" фельдмаршал Вальтер Модель, що зобов'язався вислати Дивізію на спокійний відтинок фронту в Станиславівщині, щоб зберегти її перед наступом більшовиків. Це зобов'язання фельдмаршала Моделя знівечила головна команда німецьких збройних сил, яка вислала Дивізію під Броди на певну загалду.

Третій чинник, що мав вплив на генезу формування й долю Дивізії були німецькі **партійні кола**. Їх ставлення до Дивізії було від самого початку негативне, а коли врешті через несприятливе становище на фронті ці кола мусіли погодитися на створення Дивізії, вони старалися обмежити її значення й роллю, ставили їй безконечні труднощі й перешкоди, намагалися зробити її ще однією німецькою дивізією з українським поповненням, робили заходи роззброїти її, довели до уведення її в брідський бій, що закінчився розгромом Дивізії, зокрема, коли доручено їй охороняти відступ оточених німецьких армій після прориву. Нещадно критикує Гайке й команданта Дивізії ген. Фріца Фрайтага. Обговорюючи генезу Дивізії, Гайке пише: "Плян і заходи Вехтера були на межі утопії. Всі дотогочасні заходи в справі створення української збройної сили натрапляли на рішучий опір майже всіх державних органів райху, які мали вплив на українські справи — міністра закордонних справ фон Йоахіма Ріббентропа, міністра для східних окупованих областей мін. Альфреда Розенберга, райхскомісаря Еріха Коха, його близького приятеля мін. Мартина Бормана і напочатку райхсфюрера СС Гайнріха Гімлера.

Врешті, коли Вехтерові вдалося переконати Гімлера, цей останній ясно застерігся, що Дивізії ніяк не можна думати про незалежність України. Слова "Україна", "україн-

ський”, “українець” заборонено вживати під загрозою кари, вояки мають називатися “галичанами”, а Дивізія “галицькою”. Таксамо обмежено в правах Військову Управу. Гербом Дивізії мав бути лев, обласна відзнака Галицької Землі, а не соборницький герб тризуб, не вільно було підносити національного прапора, ані співати національного гімну.

Комендантом призначено ген. Фріца Фрайтага, добро-го військовика, але людину честилібну, гістеричну, яка діяла на шкоду Дивізії. Якщо йшлося про її українську місію, то Фрайтаг, як німець і партієць, навіть не хотів чути. Його присутності у Дивізії й упертості німецьких керівних чинників приписує Гайке багато невдач з'єднання. Фрайтаг обсаджував навіть нижчі командні пости німецькими підстаршинами й старшинами, хоч були відповідні українські сили. Ціллю Фрайтага було за всяку ціну зберегти німецький характер дивізії, перекреслити її характер український. Він не старався також зрозуміти психіки українського вояка й стосувався у вишколі ці самі методи “послуху до загину”, що й до німецького вояка, забуваючи про спонуки, які керували українськими вояками, коли вони зголошувалися до Дивізії. У критичні моменти Фрайтаг завжди обвинувачував дивізійників, зрікався команди, звітував неправдиво й тенденційно до зверхників, щоб коштом Дивізії представити себе краще в їхніх очах, зате незаслужено приписував собі успіхи Дивізії й отримав навіть неслухно хрест заслуги. Дивізію вважав відбивною дошкою для власної кар'єри.

Гайке робить також поважні закиди т. зв. “інспекціям”, тобто спеціальним органам німецьких збройних сил для нагляду й контролю над поповненням окремих родів зброї. “Здебільша — пише Гайке — інспекції присилали до Дивізії таких старшин і підстаршин, яких інші частини відкидали, як непридатних. Це був елемент найгіршої якості. Багато з них не розуміли психіки українського вояка й тому між німцями й українцями постала глибока прірва. Через молодий вік і незнання людської вдачі вони не могли справитися з своїми завданнями. Деякі прибули до Дивізії із згори виробленим негативним наставленням до українців і їх бойової формації. Це були часто п'яниці й картярі. Якщо йдеться про плянування на дальшу мету, що Дивізія мала стати ядром майбутньої Української Армії, то до підготовки старшинських кадрів

української національності треба було взятися негайно. Фрайтаг занедбав зовсім цю проблему, бо його метою було згерманізування Дивізії й ніякі заходи Військової Управи, Вехтера, Бізанца не могли добитися від усунення Фрайтага з командного посту, бо він ішов по лінії політики анти-українських і анти-дивізійних німецьких кіл і виконував їхні доручення. Персональна політика особливо дошкульно проявила себе в момент капітуляції Дивізії, коли німецьких старшин відділено від Дивізії й вона перейшла в аліянтський полон з невеликим українським старшинським складом.

З поважним закидом Гайке зустрічається також німецька командна мова в Дивізії. На його думку, командною мовою повинна бути українська мова, бо легше було німецьким старшинам вивчити українською командну термінологію, ніж загалові українського вояцтва вивчати німецьку.

Гайке таврує численні намагання німецьких чинників вислати Дивізію на небезпечні відтинки фронту, поки вона ще не закінчила вишколу й не набула фронтового досвіду, та намагання наділити її поліційно-пацифікаційними завданнями, щоб здескредитувати її в очах місцевого населення й затерти її властиву місію. Анти-дивізійним колам це остаточно вдалося, увівши Дивізію в оточення під Бродами, що довело до її розбиття, як суцільної бойової одиниці й заставило до поновного формування з'єднання. Таксамо пізніше вжиття Дивізії на словацькій території до боротьби проти партизанів було консеквентним продовженням лінії політики наприхильних Дивізії німецьких партійних кіл. Врешті анонімові накази роззброїти Дивізію й включити її в склад інших чисто німецьких з'єднань напередодні капітуляції Німеччини свідчили, що протиукраїнські сили діяли навіть у найбільш критичні для німців хвилини. Ці темні сили діяли навіть тоді, коли офіційні чинники пішли на деякі поступки Дивізії, змушені до того критичним становищем на фронтах. Дозволили вживати національний герб — тризуб, підіймати на щоглу український національний прапор, співати й грати український гімн. Накінець віддано Дивізію під команду ген. Шандрюка, як головнокомандувача Української Національної Армії, але ці всі кроки прийшли запізно.

Навіть Гімлер, хоч дав був свою згоду на творення Дивізії, робив їй весь час перешкоди і була підозра, що різні

анти-дивізійні накази йшли від нього. У своїй промові з дня 16-го травня 1944 р. Гіммлер сказав, що "Гітлер виступив проти політикування в Дивізії", але Гайке стверджує, що Гітлер щойно 23 березня 1945 р., отже рік після промови Гіммлера, довідався про існування Дивізії, коли-то на засіданні своїх співробітників він видав наказ роззброїти Дивізію. Гітлер сказав тоді: "Ніхто не знає, що навколо робиться. На моє здивування я щойно почув, що несподівано з'явилася Українська Дивізія СС. Я абсолютно нічого не знав про цю Дивізію". Отже як у 1944 р. Гітлер міг говорити проти "політикування" в Дивізії, не знаючи про її існування?

У заклочному слові Гайке зводить німецькі пляновані й мимовільні помилки щодо Дивізії до таких пунктів:

1) Негування Дивізії як чужонаціонального бойового з'єднання, подуманого як зав'язок майбутньої національної Армії.

2) Втрачення з ока політичної місії Дивізії, націленої на національно-державне визволення України.

3) Германізування Дивізії з метою затерти національний характер Дивізії.

4) Незнання психіки українського вояка й стосування невідповідних метод у його вишколі.

5) Вживання Дивізії до поліційно-пацифікаційної акції на чужих територіях.

7) Недотримання зобов'язання вжити Дивізію на спокійному відтинку фронту, а кинення її під Броди на певну загладу.

8) Заходи роззброїти Дивізію й розчленувати її поміж різні німецькі дивізії.

9) Назначення невідповідної людини на становище командира Дивізії й нехить керівних чинників заступити її.

10) Знецінювання доброї слави й чесного імени Дивізії, скидання на неї вини за невдачі на фронті німецького командування, чи за каригідні вчинки її німецьких старшин.

11) Невідповідна поведінка польових судів, що не приймали українських старшин на предсідників.

12) Заборона до останньої хвилини вживати зовнішні признаки національної відрубности Дивізії, як тризуб, національний прапор, співання національного гимну.

І хоч хід історичних, військових і політичних подій і так знівечив всі пляни, зв'язані з Дивізією, все ж доцільна

й прихильна політика німецьких чинників супроти Дивізії була б поставила це з'єднання на найвищий рівень, як носія лицарських традицій українського народу.

Гайке пише: "Хай ця книжка буде визнанням хоробрости і порядности її вояків, які свій меч до кінця війни тримали чесно та залишили його незаплямленим. Українські вояки Дивізії виправдали себе в найтяжчих обставинах жорстокої боротьби. Вони взяли в руки меч з доброю вірою і без ганьби боролися за шляхетну ідею свободи й незалежності. За моїми спостереженнями вони завжди готові знову вступити в боротьбу за ті самі ідеали. Спогади про Українську Дивізію залишаться для мене найдорожчим скарбом назавжди".

ПО КНИГАРСЬКИХ ПОЛИЦЯХ

Юрій Тис-Крохмалюк

ВАРШАВСЬКЕ ВИДАННЯ ПРО УПА І І-ОЇ УД УНА

З усіх досі друкованих у Польщі споминів та наукових і військових праць, які вповні або частинно присвячені боротьбі з УПА із згадками про І УД УНА, чи за тодішньою назвою Дивізія "Галичина", відзначається солідністю опрацювання і можливою у Польщі об'єктивністю історична праця Ришарда Торжецького п. н. "Українське питання в політиці Польщі 1933-45" (Ryszard Torzecki — Kwestia ukraińska w polityce III. Rzeczy (1933-45), Warszawa 1972), сторін 376.

У цій статті подаю тільки фрагменти моєї оцінки праці Торжецького з причини обмеженого місця у "Вістях Комбатанта". Позатим багато тверджень автора про події і напрямні політики українських партій в Польщі в роках 1933-45 контрверсійні і вимагають іншого наświetлення від знатоків тогочасних політичних подій з українського боку. Автор подає не тільки багато доступних йому джерел польських і німецьких, які є в архівах, але теж і видання нашої еміграції, з працями П. Мірчука, К. Паньківського і Р. Ільницького включно.

Автор стверджує, що з усіх політичних українських партій одинока ОУН(р) залишилася постійно вірною своїм засадам. Він оправдує український "шовінізм" глибокими ко-

ріннями історичного досвіду продовж віків і в міжвоєнних роках у суспільно-політичній дискримінації, яку стосовано до українського народу на його власній території під чужим пануванням поляків, румунів і чехів. У цьому ствердженні немає згадки про політику царської і комуністичної Росії, чи СРСР.

Далі автор пише, що боротьба УПА відома з багатьох джерел і публікацій, але “на жаль, сторона українсько-радянська” не опублікувала досі ширших праць тих трагічних для обох народів подій. Слідують ширші інформації про співпрацю українських політичних партій та поодиноких осіб з німецькою розвідкою. Коли виявилось, що політика Гітлера не сприяє українським цілям, ОУН нав’язала контакти з японцями. Німці, зрозумівши причини поділу ОУН, побачили, що ОУН(р) є грізною для них силою. У відповідь на плян Гітлера згерманізувати Україну, Розенберг відповів, що Третій Райх не зможе Україну знімати. Автор зазначає, що цей факт треба визначити як “дуже значущий”.

Далі Торжецький пише, що плян німців мав характер нігілістичний та що співпрацю з Бандерою визнано дуже небезпечною, бо край опанували радикальні елементи, яким не вистарчала навіть форма “автономії”. Це тому, що бандерівці були більш боеві і мали більші впливи в краю, як мельниківці.

У військових справах мілітарну ділянку очолював С. Бандера, але перед німецько-советською війною командування перебрав П. Шандрук, Р. Шухевич і Є. Побігуший. Від першого дня війни обидва легіони брали участь у боях. Мікрофільми з документів підписаних Гайдріхом і висилані до Гітлера, Герінга й ін. потверджують виразно домінуюче значення групи Бандери над групою Мельника на Великій Україні (стор. 214-215).

Проте старання німців домовитися з іншими політичними групами не міняло остаточних плянів Гітлера щодо України, як і не міняло таких же остаточних плянів українців. Їхньою ціллю було частинно допомогти німцям, але досягти незалежної української держави з власним урядом. Бандерівці сподівалися довгої війни, у якій німці мусять вкінці рахуватися з ними, як з третьою силою. Тому створення легіонів мало на меті власні, а не німецькі цілі. Теж групи активістів (похідні групи — ЮТК) мали завдання посуватися безпосеред-

ньо за фронтом, творити початки апарату влади і ширити націоналістичну ідеологію. Головною метою було зорганізувати повстання під командою Климова-Легенди на тилах Червоної Армії, щоб дати початок власній армії, адміністрації і владі, ставлячи німців перед доконаним фактом.

ОУН(м) готовила свої подібні акції у тайні перед німцями. УНР організувала теж партизанські групи (Поліська Січ Т. Бульби, питання Шандрука і легіону "Ролянд").

ОУН(р) опрацювали плян, який складався з трьох фаз:

1. передреволюційна фаза:

саботажі, зброя, вишкіл, мобілізаційні пляни, боївки, боротьба проти об'явів байдужості, вицофання з німецького війська українців потрібних для революції, алярмові пляни, зв'язок, охорона населення, сіяння хаосу у противника, нищення сил ворога.

2. революційна фаза:

повстання частинне і поширене, центр командування на теренах Західної України, повна адміністрація західних областей, організація адміністрації цілої України.

3. пореволюційна фаза.

Автор стверджує, що цей плян був реальний, бо німці поводитися як завойовники і вороги. Але українські терени опинилися за скоро в німецьких руках і не стало часу їх охопити революційними силами.

Рапорти німецької розвідки подавали, що українці не виступають проти німців відкрито, але готовлять підпілля, яке було призначене до реалізації українських плянів.

Покликуючися на книжки Далліна і Австагена, автор пише, що німці вбивали непевних людей, які були на списку націоналістів, а теж вживали українців до протижидівської акції.

На стор. 233 автор згадує, що легіон "Нахтігаль" був на фронті біля Перемишля, від 18 червня 1941, а вже 29 червня взяв участь в наступі на Львів, у якому від 27 червня діяла диверсійна акція націоналістів. 30 червня "Нахтігаль" і німецька "Абвер" увійшли до міста в год. 3:15 ранку, випереджуючи німецькі частини (Ільницький, Чередниченко). В той час партизани Климова-Легенди були в марші на Львів від сторони Золочева. Акти диверсії проходили на тилах Червоної Армії в Бучачі, Підгайцях, Монастирських. На початку війни

диверсійні акції націоналістів діяли на Буковині, в околицях Васковичів і Ставниці. Румуни ставилися до партизан ворожо. Створений з них батальйон БУК діяв в околицях Винниці, Житомира і Києва, опісля злучився з іншими націоналістичними збройними силами (Чередниченко, мікрофільми ААМ 6).

ОУН(р) вислала до Гітлера меморіал з пропозицією співпраці на основі пошанування прав України та вияснила в ньому ціль політики українців. Коли відповіді не було, ОУН(р) поставила німців перед доконаний факт, проголосивши 30 червня відновлення Української Держави.

З похідними групами увійшла до Львова ексекютива ОУН(р): Я. Стецько, Л. Ребет, Я. Старух, І. Равлик, С. Ленкавський, Д. Яців. Вони нав'язали контакти з іншими групами і опанували львівське радіо. Стецько і о. І. Гриньох дістали від митрополита А. Шептицького апробату на створення тимчасового уряду і проголошення незалежності України.

Стор. 234: на заімпровізованому з'їзді делегатів (около 60 людей) проклямовано без згоди німців незалежність України, а Я. Стецько перебрав на себе утворення уряду (за визначенням на це становище Ст. Бандери). Проклямацію проголошено через радіо. Тим самим проблема України "висунулася на широку політичну арену".

Від 6-10 липня 1941, у висліді арештів, краєвий провідник Климів-Легенда видав наказ членам ОУН(р) перейти у підпілля (мікрофільм М 5), ААН).

Німці скоро зорієнтувалися, що найактивніша тільки бандерівська група, яка мала поважні контакти і впливи на наддніпрянській Україні. Коли німці арештували людей з проводу після 30-го червня, українці вирішили в'язати відносини з "Абвер". Розмови відбулися в Сулейках коло Варшави. Брала у ній участь Ярий, Равлик, Явний, Стахів і Лискатчук, а з німецької сторони — проф. Герулліс і старшини Вермахту. Обидві сторони обкидувалися взаємно закидами, аж німці вияснили, що Гітлер є проти незалежної України і тому "Абвер" зриває стосунки з ОУН(р).

Великий успіх німецької офензиви примусив Гітлера до визначення своєї політики на сході. Документ цей ч. 221-Л був найважливішим на нюрнберському процесі. Гітлер сказав:

"Основно йдеться про те, щоб цей великий терен зручно поділити, щоб ми могли по-перше — забрати, по-друге —

володіти, по-третє — використати”.

Коли Галичину приділили до Генеральної Губернії, Стецько, інтернований у Берліні, вислав до Гітлера гострий протест, а такий же протест вислала теж Українська Національна Рада, створена 6 липня 1941 року.

У відповідь на арешти і невизнання німцями акту 30-го червня, появились 20 липня у Львові протинімецькі летючки ОУН(р) і Ради, у висліді чого наступили дальші арешти. На місце сот. Г. Коха прийшов до Львова А. Бізанц, який діяв скрито проти ОУН(р) і УНРади.

Коли губернатора Ляша арештували у Львові за злочинство (він був садист і брутальний деспот), на його місце прийшов д-р Фріц Вехтер, генерал СС. Можна припускати, що до арешту Ляша причинилися українці.

Оба легіони — “Нахтігаль” і “Ролянд” — дістали заборону будьякої пропаганди української політики. Вони були свідками брутальности німців і терору. Після випадків у Львові німці вислали курінь “Нахтігаль” в ночі з 6-7 липня на фронт — шляхом Золочів, Тернопіль, Сатанів, Проскурів на Вінницю (з наказу Канаріса), а “Ролянд” — на Ясси і Одесу. В той час звільнилися із служби деякі старшини і дорадники, між ними П. Шандрук.

(Далі буде)

НОВА КНИЖКА УКРАЇНСЬКОГО ВІЙСЬКОВИКА

Інж. Омелян Михайло Типовницький, колишній старшина УГА, тепер голова Відділу ОбВУА у Лос Анджелесі, Каліфорнія, видав книжку “МОЇ ПАМ’ЯТКИ”: фрагменти споминів, статті, промови, листи, історичні документи, світлина тощо, разом 518 сторінок друку. Про ту книжку висловилися вже дуже похвально численні фахівці: проф. Лев Пшанковський, радник Петро Саварин, Зиновій Книш, проф. Іван Струк і інші. Тому, що Автор — рішучий противник мішаних подруж і звеличник концепції збереження української національної субстанції в усіх країнах нашого поселення у вільному світі, він дарував весь невеликий наклад своєї книжки заснованій недавно суспільно-арихтативній організації у Філядельфії “Мета”, яка має за своє головне завдання — сприяти однородним українським подружжям. Ціна за книжку “МОЇ ПАМ’ЯТКИ” — 15 дол. Бажаючі можуть замовляти її, присилаючи дол. 15 чеком або грошовим переказом на адресу:

“Meta” — Central Bureau, 5222 N 11th St., Philadelphia, Pa. 19141, USA

З ЖИТТЯ КОМБАТАНТСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

СВЯТКУВАННЯ 60-РІЧЧЯ УСС І 30-РІЧЧЯ БРОДІВ У ЧІКАГО

З нагоди 60-річчя вимаршу УСС і 30-річчя боїв під Бродами відбувся в Чикаго в аудиторії свв. Володимира й Ольги 26-го жовтня 1974 року Ювілейний Бенкет. Прибуло понад 350 осіб. Сцена прибрана емблемами УСС і Дивізії та відповідними написами. По боках прапори: національні та різних комбатантських організацій. Свято відкрив провідник програми Любо Цепинський. На військовий сигнал дижурний старшина шпр. Роман Пришхан впроваджує до залі комбатантів. Вони стають по обох боках сцени в такому порядку: Комбатанти Дивізії, перед ними учасників боїв під Бродами, а перед ними ветерани I-ої Світової Війни й УСС-и. На фронті сцени стоять українські старшини американських збройних сил. Під звуки барабанів учасники боїв під Бродами д-р Александер Фаріон і д-р Ераст Бурачинський вносять у залу вінок, виходять на сцену та передають його українцям — американським старшинам, що символічно має означати тяглість українських військових традицій. Всі стоять на струнко, грає трубка, а майор Мирон Дахнівський і майор Юліан Куляс складають вінок на столику перед емблемою УСС і Дивізії. Над вінком починає світити, як ознака живучості і невмирущості українських військових ідей.

Спільна знімка УСС Станиці Чикаго, стоять зі ліва до права: Тома Воробець, Михайло Пурковський, Іван Дубицький, Корнило Бородайко, Роман Гаванський, Євген Курилюк Михайло Петруняк, Теодор Турчин.

Офіційну частину відкрив коротким словом учасник боїв під Бродами Роман Лазурко. По його слові відбулося удекоровання пропам'ятними розетами УСС-ів і учасників боїв під Бродами. Із УСС-ів вийшли на сцену такі ветерани: Корнель Бородайко, Тома Воробець, Роман Гаванський, Тимотей Гринчишин, Іван Дубицький, Євген Королук, Прокіп Матійців, Михайло Петруняк, Норберт Рибак, Теодор Тручин, Михайло

Цурковський і Григорій Сенів. Удекоровання виконали учасники боїв під Бродами д-р Александер Фаріон, д-р Ераст Бурачинський і Роман Лазурко. Також вдови по УСС-ах, що були у залі, були удекоровані пропам'ятними розетами, а це: Стефанія Артимович, Катерина Баран, Марія Гнатюк, Анна Гринчишин, Стецюк та Євгенія Бяла. Учасників боїв під Бродами удекоровували члени хору "Прометей". На сцену вийшли 22 ветерани з Чикаго і 3 з Дітройту. До них приєдналися 2 вдови: Наталія Харів та Оксана Бойкевич.

Відтак доповідь виголосив учасник боїв під Бродами, д-р Александер Фаріон.

Спільна знімка Членів Станції Чикаго присутніх на Бенкеті із старшинами українцями із Американських Збройних Сил.

Мистецьку програму започаткувало наше тріо "Незабудки" при парафії свв. Володимира і Ольги. Вони відспівали: "Як стрільці йшли з України" — слова і музика Р. Купчинського, обр. А. Гнатишина; "Заплакали карі очі" — повстанська пісня, музика і обр. О. Плешкевича, і "Найкращі дівчата чорняві!" — пісня дивізійна, слова Форися, музика С. Гумніловича. Додатково "Тріо" заспівало ще пісню "Три тогол!", слова М. Глуценка, музика Е. Ханюка. З деклямацією про Дивізію виступила медсестра Оля Ковальська, дружина пок. дивізійника д-ра Романа Ковальського. З черги "Дивізійний Хор", спеціально створений для тієї імпрези з кол. дивізійників і їхніх синів, під управою проф. Романа Андрушка, учасника бою під Бродами, відспівав "Стрілецьким шляхом" — стрілецька пісня, музика М. Гайворонського; "Під шум лісів", дивізійна пісня, музика Гордія, гар. Р. Андрушка; "За Рідний Край", стрілецька пісня, музика М. Гайворонського і "Марш Дивізії" — слова Угрина Безгрішного, музика І. Музички, хористів і їх диригента публіка нагородила рясними оплесками за їх виступ.

Під час святкового обіду провідник програми Любо Цепинський представив президіальний стіл і 37 представників організацій і товариств. Наспіло 18 письмових привітів, з яких відчитано в цілості привіти від ген. П. Шандрука та ген. М. Крата. На бенкеті були присутні такі старшини американських армій: о. капітан Панчук з Дітройту, майор Мирон Дахнівський, майор Юліян Куляс, пор. повітряної фльоти Борис Антонович, пор. фльоти Олесь Стрільчук, син пор. з Давізії Степана Стрільчука.

Усні привіти виголосили: інж. Юрій Тис-Крохмалюк, голова КУ І-ої УД УНА в ЗСА, о. капітан Панчук з Дітройту, полк. Константин Мандзенко, майор Мирон Данхівський, о. крилошанин Маріян Бутринський і полк. Отрешко-Арський від КУ СУВ ЗСА.

На кінець Богдан Кашуба, голова Станиці І-ої УД УНА в Чикаго і головний організатор того свята, подякував всім виконавцям програми, пановним гостям і комбатантам за їх працю і участь у наших святкуваннях, особливу подяку склав Л. Цепинському за вміле проведення програми бенкету.

З нагоди 30-річчя боїв під Бородами Станиця Братства колишніх вояків І-ої УД УНА видала пропам'ятні коверти і значки та ювілейну одноднівку.

Роман Б. Припхан

НОВА УПРАВА ДИВІЗІЙНИКІВ У ФІЛЯДЕЛЬФІЇ

Філядельфія, Па. (О. Л-ий) — Нову Управу Станиці Братства кол. Вояків 1-ої Української Дивізії УНА у Філядельфії, обрану на Загальних Зборах у неділю, 2-го лютого 1975 р., очолив інж. Михайло Ліщинський.

Збори вшанували повстанням із місць та хвилинною мовчанкою світлу пам'ять Добродія скитальців та ревного опікуна вояків Української Дивізії в часі полону в Італії, ВПреоєв. Архiepіскопа Івана Бучка.

Після звітів уступаючої Управи Станиці про проблему працю в минулій каденції, а це голови інж. І. Скіри, секретаря мгр. Б. Артимішина, скарбника Т. Рата та імпрезового референта В. Зуляка, Збори після дискусії одноголосно схвалили уступаючій Управі, на внесок Контрольної Комісії під проводом Романа Клоса, абсолюторію з признанням.

На внесок Номінаційної Комісії під проводом її голови Вол. Зуляка — 23-ті Загальні Збори Станиці Дивізіоників одноголосно вибрали нову Управу на 1975 рік, яку очолив інж. Михайло Ліщинський.

Збори рекомендували новій Управі піддержувати повністю акцію місцевого Комітету оборони Валентина Мороза та зокрема влатити на цю акцію відповідну грошову пожертву, а теж брати активну участь у Громадському Комітеті для відзначення 200-річчя Незалежності Америки. З нагоди ювілею мистецької праці однієї з найбільш передових акто-

рів української сцени, п-і Віри Левицької, дружини дивізійника, теж корифея українських театрів, побратима Євгена, Загальні Збори схвалили передати їй щирі й дружні привітання враз із подякою за безкорисну та велику мистецьку поміч в імпрезах Станиці.

З головніших виконаних завдань і праці Станиці Дивізійників у 1974 році слід згадати дуже активну участь дивізійників у Громадському Комітеті для влаштування у Філадельфії концерту хору "Гомін України" з Англії (Комітет очолював дивізійник Ст. Мазурок, а всю пресово-інформаційну працю мгр. Ол. Луцький, членство — обов'язки порядкової служби), відзначення ювілею 30-річчя боїв Дивізії під Бродами (радіо-авдиція, свято на Оселі ім. Ольжича, спеціальна сторінка в тижневику "Народна Воля" за редакцією інж. М. Ліщинського, участь у крайових святкуваннях у Ньюарку). Також майже всю працю у відзначуваннях ювілею 60-річчя УСС-ів та підготовці 2-го З'їзду Українських Комбатантів у Філадельфії виконала Станиця Дивізійників із рамени міжкомбатантського комітету. А також, окрім улаштування печення бараболі й Маланки, перевела успішні збірки на інвалідів та охорону воєнних могил і вояцьку пресу.

ЗАСІДАННЯ ГОЛОВНОЇ УПРАВИ ОБВУА

8 лютого 1975 відбулося у Філадельфії засідання Головної Управи ОБВУА, в якому взяли участь д-р В. Галан, д-р І. Козак, І. Поритко, І. Кедрин, П. Постолук, И. Вишневецький, О. Тритюк, В. Сімянців, С. Конрад.

Проводив голова д-р В. Галан. Секретар С. Конрад відчитав протокол останнього засідання Головної Управи з 14 вересня мин. року. Голова Суспільної Служби Комбатантів І. Поритко ствердив, що остання Листопадова збірка на Українського Інваліда дала дотепер 11,629 дол. — мабуть остаточно буде кругло 15,000 дол., видано вже з тієї збірки на допомоги кругло 9,000 дол. Докладне звітommлення буде — як завжди — проголошене. Звітодавець звернув увагу на появу і пресі заяви інженера Степана Куропася, колишнього одного з засновників Стрілецької Громади й активного члена ОБВУА, що "інваліди українських армій помирали". Заповів, що в цій справі буде спростування (відповідну заяву проводу Суспільної Служби Комбатантів друкуємо на іншому місці). Д-р Галан запропонував розписати у "Вістях Комбатанта" конкурс на статті на військові теми — містимо про це на іншому місці нашого журналу. З уваги на те, що раніше визначений термін на Делегатський З'їзд ОБВУА 29 березня 1975 — це Велика Субота за новим календарем — рішено, що Делегатський З'їзд ОБВУА відбудеться 12 квітня 1975 у домівці "Тризуба" при Брод Ст. у Філадельфії. Тому, що цей 13-ий з черги Делегатський З'їзд відбудеться у 25-тиріччя існування ОБВУА — бажані, крім делегатів, також гості — члени всіх існуючих українських комбатантських організацій.

ДИВІЗІЙНИЙ ВЕЧІР В ТОРОНТІ

15 березня ц. р. Станиця Братства кол. вояків 1-ої УД влаштувала "Дивізійний вечір", на якому вшановано теперішнього голову Станиці, Мирослава Богдана Бігуса.

Вечір відкрив коротким словом В. Бирик, від якого присутні довідалися, що саме того дня сповнилося М. Бігусові 65 років "молодого", трудолюбивого життя. Головним промовцем був д-р М. Малецький, який підкреслив, що Ювілят завжди був активним членом української організованої спільноти, радо включався у громадську діяльність та виконував наложені на нього обов'язки, солідно, чесно й послідовно. Він належить до активу Братства кол. вояків 1-ої УД УНА, був головою Головної Управи та займав різні пости в Головній і Крайовій Управах.

Привіти зложили: сот. В. Підгайний, голова Крайової Управи Канади, полк. П. Силенко, о. д-р І. Назарко, інж. О. Тарнавський від Патронату "Енциклопедії Українознавства", в якому Ювілят вложив багато праці, Е. Топорницький від Об'єднання Українських Професіоналістів і Підприємців Торонта, в якому М. Бігус є членом управи, та Л. Татух з Дітройту — від родини.

У мистецькій частині виступали: Віра Ке-Плавущак, Леся Лисак, В. Довганюк, Д. Ковч і дівочий секстет "Марічка". Господарем вечора був Р. Колісник.

У свій подяці М. Бігус згадав, що таке відзначення друзями й приятелями підбадьорусь й заохочує людину до дальшої праці та навів спогад одного вояка із Визвольних змагань, який маршував втомлений і винснажений, але коли заграла оркестра, звідкись взялося більше сили, крок ожив і прийшла охота до дальшого маршу.

На цей вечір прибули не тільки кол. дивізійники, але багато родини й приятелів Ювілята з Торонта, околиці й ЗСА.

М. П.

ПОЧИН ГІДНИЙ НАСЛІДУВАННЯ

В першу річницю смерті колишнього дивізійника бл. п. Осипа Войчука (Дітройт, США) зустрілися в Торонті приятелі та односельчани Покійного. З цієї нагоди зложили на видавничий фонд Енциклопедії Українознавства (Сарсель) \$80.00. По \$10.00 зложили: Д. Дячишин (Бофало, США), мгр. С. Шпак (Гамільтон, Онт.), В. Гусаревич, І. Гусаревич, М. Татарин, Я. Гузан, О. Мурашкка, А. Семанишин (всі з Торонта).

СПРАВЛЕННЯ ПОМИЛКИ

Просимо справити: В статті В. Вериги у "ВК" ч. 1/75 на стор. 53

рядок 1-пий з гори надруковано: Микола Шаповал, а має бути: Микита Шаповал.

ПАМ'ЯТІ

ІНЖ. ПАВЛА ДУБРІВНОГО, сотника Армії УНР

З Павлом Дубрівним — хорунжим Сірої Вригади — познайомився я в таборі для полонених Армії УНР в Каліші.

Павло Дубрівний народився 14 січня 1894 р. в Синявці на Чернігівщині. Життя у таборі було дуже тяжке. Старшини і вояки дуже голодували так, що табори називали “таборами смерті”, у тих таборах багато українських вояків померло. Всеж і в цей тяжкий час полонені старшини старалися використати час для науки і розваги і в таборі організували загально освітні курси, а навіть і таборову гімназію. Стан такий тривав майже два роки, до часу, як дійшла до нас вістка, що в Празі зорганізувався Український Комітет, який опікувався і допомагав втікачам і студентам. Тоді з табору почали переважно старшини легально або нелегально, які тоді казалось “на зелену візу”, виїздити до Чехо-Словаччини.

Тоді і Павло Дубрівний разом із полк. Василем Проходою перейшли нелегально до Чехо-Словаччини. Там П. Дубрівний вступив на матуральні курси, щоби доповнити середню освіту і мати змогу вписатися до Української Господарської Академії у Подєбрадах.

Студенти діставали стипендію від чеського уряду. По закінченні матуральних курсів у 1923 р. П. Дубрівний вписався на Агрономічний відділ Господарської Академії, яку і закінчив з дипломом інженера-агронома у 1928 р.

По закінченні студій переїхав П. Дубрівний до Львова, де працював у Т-ві “Сільський Господар” як редактор журналу “Сільський Господар”. Коли з браку фінансів почалася там редукція працівників, П. Дубрівний переїжджає на працю до філії “С. Г.” у Яворові, опісля до Калуша, де, як повітовий агроном, розвиває широку діяльність серед господарів і господинь та найбільше уваги присвячує вихованню хлопців і дівчат при “Хліборобському Вишколі Молоді”. У 1939 р., коли більшовики зайняли Галичину, Дубрівний залишається на своєму пості, однак у 1944 р. в час відступу німецької армії, так як і багато української інтелігенції, виїжджає враз з родиною на захід.

Опинившись у Німеччині в таборі Байройті, включається в освітню працю на різних курсах, які тоді велися у таборі, а також як лектор доїздив на виклади в УТГІ в Регенсбурзі.

Переїхавши до Америки, крім заробітної праці на прожиток, працює в УВАН і в НТШ в Нью

Йорку, активний в ОБВУА як і також в Т-ві Українських Інженерів у Філадельфії і один рік був головою того ж Т-ва.

У 1961 році разом з кількома ініціаторами почав працювати над зібранням матеріалів для видання споминів про працю Т-ва "Сільський Господар" у Львові. Вислідом їхньої праці у 1970 р. вийшла друком Книжка-Збірник на 600 сторінок друку під назвою: КРАПОВЕ ГОСПОДАРСЬКЕ ТОВАРИСТВО "СІЛЬСЬКИЙ ГОСПОДАР" 1899 — 1914. Крім цього, Дубрівський включився в працю Т-ва Под'єбрадців і Утгівців (УТГІ — УГА), а також прийняв на себе обов'язок розповсюджувати видання УТГІ, що виходили в Мюнхені.

У 1972 р. разом з Колеґією, як редактор, опрацьовує "Ювілейний Бюлетень Т-ва Абсолютентів УГА — УТГІ".

Ректорат УТГІ наділив П. Дубрівного за його працю титулом професора.

Як воля-хорунжий брав з Армією УНР участь у Першому Зимовому Поході і був наділений Залізним Хрестом та піднесений до ступня сотника.

Помер 10 липня м. р., а 13 липня був похований на Українському Православному Цвинтарі в Савт Вавнд Бруку.

Инж. Макар Каплистий

† ПЕТРО САГАЙДАЧНИЙ

12 січня 1975 помер на серцевий удар у Нью Йорку, на 78 році життя, Петро Сагайдачний, колишній старшина УГА та Армії УНР, воля-журналіст.

Покійний П. Сагайдачний наро-

дився в Україні в Бережанському районі. Молодим юнаком в 1914 році зголосився до Легіону Українських Січових Стрільців, де приділено його до Першої сотні Василя Дідушка, з якою він брав участь в боях з царською російською армією. Якийсь час перебував у російському полоні, а по вибуху в Росії революції і організації української збройної сили він зголосився до київських Січових Стрільців, в рядах яких брав участь у визвольних змаганнях. По закінченні війни повернувся до Бережан, згодом переїхав до Львова, де гочав працювати у видавництві "Українська преса" Івана Тиктора, як один з редакторів "Нового часу". З вибухом Другої світової війни переїхав на захід і у роках 1939-41 був членом редакції щоденника "Краківські вісті". Коли гочалася німецько-совєтська війна, він повернувся в Україну з похідними групами ОУН під керівництвом полк. Мельника і в роках 1941-43 був редактором щоденника "Нова Україна" у Харкові, що переходило гоявлялася також у Полтаві і Вінниці. "Нова Україна" була одною з кращих газет, за німецької окупації України. По закінченні війни він виїхав на еміграцію, де якийсь час перебував на терені Австрії, працюючи у "Нових днях", а по переїзді до ЗСА нагочатку 50 р. св. п. П. Сагайдачний пробував зорганізувати власне видавництво і щоденник "Сім минулих днів". Був довголітнім співробітником в канцелярії Українського Конгресового Комітету Америки. У цім часі коротко редагував журнал "Наш світ", ви-

дання "Самопоміч". Був членом-засновником Спільноти Українських Журналістів Америки і також якийсь час членом її головної управи.

Панахида відбулася в середу, 15-го січня о год. 7 вечора, а похорон в четвер, 16 січня на цвинтарі Вудловн, Бронкс, Н. Й. Того самого дня, 16 січня, поминальне Богослуження за спокій душі св. п. П. Сагайдачного відправив зальц-бурзький архієпископ владика А. Ротрагер, який на вістку про смерть ред. Сагайдачного телефонічно висловив співчуття його дружині та дітям.

† ВАСИЛЬ БЕЛЕЙ (1. 11. 1921 — 1. 8. 1973)

Покійний народився в Рогатинщині. В 1943 зголосився добровольцем до дивізії "Галичина", був вістуном в 6-тій сотні 30 полк. По звільненні з полону переїхав до Канади й поселився на стало в Едмонтоні, де включився в життя місцевої української громади. Був змагуном СТ "Україна" та членом хору "Думка". З заснованням станиці Братства кол. вояків 1-ої УД УНА стає її членом і бере участь у комбатантському житті.

Покійний залишив дружину Ольгу, дітей Романа і Соню.

C O N T E N T S

	page
V. Symonenko: Where are you now (poem)	2
M. Malecky: A dawn of our political parties?	3
I. Kedryn: A cult of arms	7
Y. Kurdydyk: Symptoms of medium and little wars in today's world	10
W. Trembicky: Ukrainian Medical Service Corps	16
V. Fedorovych: Brest Litovsk Peace Treaty... ..	26
B. Pidhayny: Roman Shukhevych in his teens	31
T. Horokhovych: Zenon Zeleny	39
W. Veryha & L. Kempe: Stefan Paladiychuk	44
O. Sokolsky: Russians in Ukraine	53
M. Barahura: Three opinions on the formation of the Ukrainian Division "Galicia"	59
Y. Tys-Krochmaluk: Poles about UPA & Div. "Galicia"	68
Chronicles & information:	15, 41-43, 73-77
Obituaries: Dr. R. Dashkevych (51); P. Dubrivny (78); P. Sahay- dachny (79); Vasyl Beley (80)	
Miscellaneous	

JOHNNY'S FINISHING SHOP

888 Dupont Street

Toronto 4, Ont.

Tel.: 535-6326

Відновляємо та реставруємо знищені меблі й антики,
хоча б вони були з княжої, козацької чи римінської доби.

ІВАН ДУДИСЬ

В разі потреби за солідною обслугою звертайтеся

ДО

УКРАЇНСЬКОГО ПОХОРОННОГО ЗАВЕДЕННЯ

J. CARDINAL & SON

366 Bathurst Street, Toronto, Ontario — Tel.: 368-1444

92 Annette Street, Toronto, Ontario — Tel.: 762-8141

ALU-WOOD WINDOWS & DOORS CO.

Алюмінієві вікна і двері

3195 Lenworth Dr., Cooksville, Ontario

УКРАЇНСЬКА САМОСТІЙНА ФІРМА

ALBERTA FUEL OIL LTD.

278 Bathurst Street — Toronto, Ontario — Tel.: EM 2-3224

Постачання опалової оливи

Українська будівельна фірма

E. KOST CONSTRUCTION CO. LTD.

Mississauga, Ontario

Tel.: 270-0070

Будова нових хат і фабрик.

Власник: Євген Коструба.

U.S.A.: \$1.50
Canada: \$1.50

Звертаємо увагу нашим Шановним читачам, що адреса Адміністрації є:

VISTI KOMBATANTA — VETERANS' NEWS
P. O. Box 279, Stn. "D", Toronto 9, Ontario, Canada

Туди просимо звертатися у всіх адміністративних справах «Вістей Комбатанта» і пересилати свої залежності та передплати.

Давніша поштова скринька в Нью Йорку, ЗСА, є нечинна.
Адміністрація

Перше українське бюро подорожі

МАРКІЯНА КОГУТА

BLOOR TRAVEL AGENCY
1190 Bloor Street West, Toronto 4, Ontario

Tel.: 535-2135 & 535-2136

● спроваджує рідних на постійне перебування або на візити, ● продаж квитків на всі літунські, корабельні та автобусові лінії, ● нотаріальні завірення документів — особистих, спадкових і т. п., ● переклади з різних мов.

НЕ ЙДИ, НЕ ШУКАЙ ЧУЖИХ СОБІ БЮР, БО
НАЙКРАЩЕ ОБСЛУЖИТЬ "АГЕНЦІЯ БЛЮР"!

СОЛІДНА ОБСЛУГА В УКРАЇНСЬКІЙ ФІРМІ

R. CHOLKAN CO. LTD.

Real Estate Brokers and General Insurance

527 Bloor St. W. (near Bathurst St.), Toronto, Ont., 532-4404

2232 Bloor St. W. (n. Runnymede Rd.), Toronto, Ont. 767-5454

660 Wilson Ave. (near Dufferin), Toronto, Ontario, 636-1501

10 Collier Street, — Barrie, Ontario, — Telephone: 728-4401

217 King Street — St. Catherines, Ontario, — Phone: 682-6628